

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

AHMED AZMİ EFENDİ’NİN H. 1205/M. 1790-91 TARİHLİ
SEFARETNAMESİ İLE SEYYİD MEHMED VAHİD EFENDİ’NİN H.
1221/M. 1806-07 TARİHLİ SEFARETNAMESİNİN KARŞILAŞTIRMASI VE
DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi
Cansu ACAR

Danışman
Doç. Dr. Ahmet OĞUZ

Nevşehir, 2019

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

AHMED AZMİ EFENDİ’NİN H. 1205/M. 1790-91 TARİHLİ
SEFARETNAMESİ İLE SEYYİD MEHMED VAHİD EFENDİ’NİN
H.1221/M.1806-07 TARİHLİ SEFARETNAMESİNİN KARŞILAŞTIRMASI
VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Cansu ACAR

Danışman

Doç. Dr. Ahmet OĞUZ

Nevşehir, 2019

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

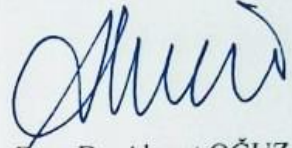
Cansu ACAR
Tezi Hazırlayan

TEZ YAZIM KLAVUZUNA UYGUNLUK

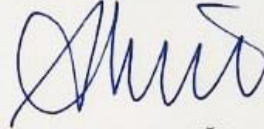
“Ahmed Azmi Efendi'nin H. 1205/M. 1790-91 Tarihli Sefaretnamesi İle Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin H. 1221/M. 1806-07 Tarihli Sefaretnamesinin Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanmıştır.

Cansu ACAR
Tezi Hazırlayan

Doç. Dr. Ahmet OĞUZ
Danışman

Doç. Dr. Ahmet OĞUZ
Tarih Anabilim Dalı Başkanı

KABUL VE ONAY

Doç.Dr. Ahmet OĞUZ danışmanlığında Cansu ACAR tarafından hazırlanan "Ahmed Azmi Efendi'nin 1205 Tarihli Sefaretnamesi İle Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin 1221 Tarihli Sefaretnamesinin Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi" adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

02.10.2019

JÜRİ

Danışman

Doç. Dr. Ahmet OĞUZ

İMZA

Üye

Doç. Dr. Musa Sarıca

Üye

Doç. Dr. Üyesi Hüseyin SAMACI

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 29.10.2019 tarih ve 2019.24.801 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

02.10.2019

Doç. Dr. Vedat AKTEPE
Müdür

**AHMED AZMİ EFENDİ'NİN H. 1205/M. 1790-91 TARİHLİ
SEFARETNAMESİ İLE SEYYİD MEHMED VAHİD EFENDİ'NİN H.
1221/M. 1806-07 TARİHLİ SEFARETNAMESİNİN KARŞILAŞTIRMASI VE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Cansu ACAR
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih, Yüksek Lisans, Ağustos 2019
Danışman: Doç. Dr. Ahmet OĞUZ

ÖZET

Osmanlı Devleti özellikle 17. yüzyılın sonları ve 18. yüzyıl boyunca yapılan savaşlarda toprak kayıpları yaşaması ile birlikte, yeniden eski gücüne kavuşmak için arayış içerisine girmiştir. İlk arayışlar genel olarak eski düzene dönme arzusu içerisinde olsa da daha sonra ki dönemlerde batının takip edilmesi gerektiği farkına varılmıştır. Özellikle III. Selim'in tahta çıkması ile birlikte Nizâm-ı Cedîd hareketi önemli bir batılılaşma aşamasını teşkil etmiştir. Bu yenilik hareketleri içerisinde hiç şüphe yok ki Fransa Devleti'nin de önemli katkıları vardır. Osmanlı Devleti bu dönemde diplomasiye önem vermiş ve elçilik faaliyetlerinde bulunmuştur. III. Selim döneminde başlatılan modernleşme hareketleri içerisinde daimi elçilik faaliyetleri, Prusya Devleti ve Fransa Devleti nezdinde de gerçekleştirilmiştir. Bu görev için H. 1205/M. 1790-91 yılında Ahmed Azmi Efendi Prusya kralı ikinci Frederik Giyom'un nezdine memur olarak görevlendirilmiştir. Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin Fransa sefaretnamesi ise H. 1221/ M. 1806-07 yılında Fransa İmparatoru Napolyon Bonapart nezdine memur olduğu yılları kapsamaktadır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Osmanlı dış politikasında sefaretnameler, III. Selim dönemi ve Prusya-Fransa ülkelerinin tarihsel geçmişi yer alırken, ikinci bölümde Fransa ve Prusya Sefaretnamelerinin özellikleri yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise Ahmed Azmi Efendi ve Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin sefaretnamelerinin benzer ve farklı yönleri üzerinde durulmuştur. Araştırmamız kapsamında elde edilen bilgiler incelenmiş olup H. 1205/M. 1790-91/H. 1221/M. 1806-7 yılları arasında Osmanlı- Prusya ve Osmanlı- Fransa ilişkileri aydınlatılmaya çalışılmıştır. Böylece hem Ahmed Azmi Efendi'nin hem de Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin elçilik görevleri süresince sadece buldukları devlet ile ilgili değil, diğer Avrupa Devletleri'nin gerek kendi aralarında gerekse Osmanlı Devleti ile ilgili ilişkileri konusunda da önemli bilgiler aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Prusya, Fransa, Diplomasi, Elçilik ve Sefaretname.

**AHMED AZMİ EFENDİ'NİN H. 1205/M. 1790-91 TARİHLİ
SEFARETNAMESİ İLE SEYYİD MEHMED VAHİD EFENDİ'NİN H.
1221/M. 1806-07 TARİHLİ SEFARETNAMESİNİN KARŞILAŞTIRMASI VE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Cansu ACAR
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University,
Institute of Social Sciences History, M.A., August 2019
Supervisor: Assoc. Prof. Ahmet OĞUZ

ABSTRACT

Ottoman Empire loses lands in the battles which occurred especially at the end of 17th century and in 18th. Century so it sets off on a request to attain to its old power. Firstly, the wish of return to is available, then it is realized that the West must be chased. With III. Selim's ascending the throne, Nizam-ı Cedid Movement organizes an important westernization stage. In this period, Ottoman Empire attaches importance to diplomacy and is engaged in legateship operation. One of the modernization movements which are started in III. Selim period is permanent legateship operation and it is implemented in the presence of Prussia and France Governments. For his task, Ahmed Azmi Efendi is commissioned as official by Prussia King II. Frederic Giyom in 1205. As for Seyyid Vahis Efendi's France Embassy, it is inclusive of the years of his tenancy in the presence of France Emperor Napolyon Bonapart.

Our study is formed three parts. In the first part, embassies on Ottoman Empires foreign policy, III.Selim period and the historical developments of Prussia and France take part. In the second part, the properties of France and Prussia embassies and the lives of ambassadors take part. In the third part, it is put emphasis on the similarities and the differences between embassies of Ahmed Azmi Efendi and Seyyid Mehmed Vahid Efendi. The knowledges which we reached enlighten to Ottoman- Prussia and Ottoman- France contacts. Both Ahmed Azmi Efendi and Seyyid Mehmed Vahid Efendi relay information about not only countries which they stayed but also the relation in itself and contact with Ottoman Empire during their tenancy.

Key Words: Ottoman Empire, Prussia, France, Diplomacy, Legateship The Embassy.

TEŐEKKÖR

Tez alıőmam sırasında bilgi ve tavsiyeleriyle beni yönlendiren, akademik alanda en iyi Şekilde yetiőmem için katkılarını esirgemeyen ve sabırla tezimi yöneten saygıdeğer hocam, Sayın Doç. Dr. Ahmet OğUZ'a ayrıca katkılarından dolayı jüri üyelerine teőekkürlerimi arz ederim. Tez çalıőmamda kullandığım kaynakların temini konusunda yardımlarını eksik etmeyen Ayşe DEMIŐ ve Arzu PERÇİN YILMAZ'a ayrıca bu süreçte maddi manevi desteği ile yanımda olan aileme çok teőekkr ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE SEFARETNAMELER

1.1. Sefaretnameler.....	12
1.1.1. Ahmed Azmi Efendi'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Faaliyetleri.....	15
1.1.2. Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Faaliyetleri	16

2. BÖLÜM

AHMED AZMİ EFENDİ'NİN PRUSYA SEFARETNAMESİ VE SEYYİD MEHMET VAHİD EFENDİ'NİN FRANSA SEFARETNAMESİ

2.1. Ahmed Azmi Efendi'nin Prusya Sefaretnamesi	19
2.1.1. Sefaretname-i Ahmed Azmi.....	19
2.1.2. Konu Dışı Açıklama.....	23
2.1.3. Prusya Devleti'nin İç Nizamı ve Ahali Hakkında.....	23
2.1.4. Hayvan Konak Yeri Hakkında	24
2.1.5. Hazine Hakkında	24
2.1.6. Halkın Durumu	25
2.1.7. Zahir Durumu	25
2.1.8. Asker Hakkında.....	25
2.1.9. Cephane ve Tophane Mühimmatı Hakkında.....	25
2.1.10. Hatime/ Sonuç.....	25
2.2. Mehmed Vahid Efendi'nin Fransa Sefaretnamesi	26
2.2.1. Edirne'deki Durum	26
2.2.2. Edirne'den Vidin'e Hareket	26
2.2.3. Vidin Kalesi	27
2.2.4. Avusturya Sınırındaki Uygulama.....	27
2.2.5. Temeşvar Kazası ve Temeşvar Kalesi	28
2.2.6. Peşte Şehri.....	28
2.2.7. Budin Kalesi.....	29
2.2.8. Rab Kalesi	29

2.2.9. Viyana Kalesi	29
2.2.10. Viyana Kütüphanesi	29
2.2.11. Viyana Cephanesi	30
2.2.12. Otopsi Salonu	30
2.2.13. Fıkra	31
2.2.14. Konu Dışı Bilgi	31
2.2.15. Beron Kalesi.....	31
2.2.16. Ulmuç Kalesi.....	32
2.2.17. Karakoya Şehri.....	32
2.2.18. Konu Dışı Bilgi	32
2.2.19. Taleyrand İle Görüşme.....	33
2.2.20. Varşova Şehri.....	33
2.2.21. Dokundurma.....	34
2.2.22. Gelenek	34
2.2.23. Fikir	34
2.2.24. Polonya ve Topraklarının Durumu.....	34
2.2.25. Polonya'nın Nüfusu ve Demografik Yapısı.....	35
2.2.26. Piçhaneler	35
2.2.27. Polonya'nın Asker Sayısı.....	36
2.2.28. Konu Dışı Bilgi	36
2.2.29. Fikir	36
2.2.30. Üç Devletin Polonya'dan Sağladığı çıkarlar.....	36
2.2.31. Florin Hesabı.....	36
2.2.32. Konu Dışı Bilgi	37
2.2.33. Polonya'nın Irmak ve Kanalları Hakkında	37
2.2.34. İki Denizin Birinden Diğereine Geçiş Durumu	37
2.2.35. Polonya Ormanlarının Yararları Hakkında	37
2.2.36. Şaşılacak Bir Yanlışlık.....	37
2.2.37. Napolyon Bonaparte İle Görüşmemizin Başlangıcı.....	38
2.2.38. Fransa İmparatoru Hakkında.....	39
2.2.39. Konu Dışı Bilgi	40
2.2.40. Danzig Kalesi Hakkında	40
2.2.41. Konu Dışı Bilgi	41
2.2.42. Kehribar Meselesi	41
2.2.43. Danzig Şehrinden Geri Dönüş	41
2.2.44. Taleyrand'ın Birinci Mektubunun Çevirisi	42

2.2.45. Taleyrand'ın İkinci Mektubunun Çevirisi.....	42
2.2.46. Varşova'dan Ayrılma Durumu.....	43
2.2.47. Prusya, Rusya ve Fransa Arasındaki Savaşın Sonucu	43
2.2.48. Vahid Efendi'nin Paris'e Gidişi	43
2.2.49. Paris Yolu Üzerindeki Sınır Boyları ve Kaleler İle Şehir ve Beldelerin Durumu	44
2.2.50. Konu Dışı Bilgi	45
2.2.51. Şaşılacak Olay.....	45
2.2.52. Fontainebleu Hakkında	45
2.2.53. Divanda Elçilerle Görüşme Töreni	45
2.2.54. Hatime/Sonuç	46

3. BÖLÜM

SEFARETNAMELERİN BENZER VE FARKLI YÖNLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Sefaretnamelerin Benzer Yönleri.....	47
3.2. Sefaretnamelerin Farklı Yönleri.....	50
SONUÇ.....	54
KAYNAKÇA	56
EKLER.....	60
ÖZGEÇMİŞ.....	61

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
H.	: Hicri
M.	: Miladi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Vb.	: Ve Benzeri

GİRİŞ

1. III. Selim Dönemi (1789-1808)

III. Selim (1789- 1808) 24 Aralık 1761’de dünyaya gelmiştir. Babası III. Mustafa, annesi Mihrişah Sultan’dır. Şehzade Selim saray gelenekleri çerçevesinde eğitime beş yaşında başlamıştır.¹ Ney üflemesini ve tambur çalmasını öğrenen III. Selim ayrıca besteler de yazmıştır.² Sûz-i dilârâ makamı onun icadıdır.³ Selim’in, babasının Tophane ve Tersane’ye yaptığı denetim gezilerine henüz çocuk yaşlarındayken katılarak elçilerle tanışması ve devlet işlerini öğrenmesi sağlanarak yönetime hazırlanmıştır.⁴ III. Mustafa’nın (1757-1774) ölümü üzerine tahta 21 Ocak 1774’te I. Abdülhamid (1876-1909) çıkmıştır. III. Mustafa zamanı başlayan Rus savaşı I. Abdülhamid döneminde de devam etmiştir. Özi’nin Aralık 1788’de kaybedilmesi haberi üzerine I. Abdülhamid üzüntüden hastalanarak 6 Nisan 1789’da vefat etmiş ve yerine 7 Nisan 1789’da III. Selim tahta geçmiştir.⁵ Selim doğumundan itibaren devleti kurtaracak ve düşmanlara karşı muzaffer olacak bir “sahipkırân”⁶ olduğu inancı içinde yetiştirilmiştir.⁷

III. Selim tahta geçtiğinde Avusturya ve Rusya ile iki cephede savaş devam etmekteydi. Özi ve Hotin gibi önemli kaleler düşmanın eline geçmişti.⁸ 27 Nisan 1789’da Ruslar Tuna’yı geçip Kalas’ı işgal etti. Osmanlı ordusu süreç içinde toplanıp karşılık vermek istediye de bu kez de 22 Eylül’de Boze suyu kenarında Rus ve Avusturya kuvvetlerine yenildi. Daha sonra Ruslar Tuna deltasında İbrail, Akkerman, Bender, Bükreş ve Baserabya’yı işgal etmelerine karşın 23 Eylül 1789’da Osmanlı Devleti’ne yenildi. Bunun üzerine Avusturyalılar 8 Ekim 1789’da Belgrad’ı

---

¹ Kemal Beydilli, “Selim III”, *DVİA*, Cilt 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 420.

² Kemal Çiçek, “III. Selim”, *Osmanlı 12 Hanedan*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014, s. 197.

³ Sina Akşin, *Türkiye Tarihi*, Cilt 3, Cem Yayınevi, İstanbul 2009, s. 77.

⁴ Beydilli, “Selim III”, s. 420.

⁵ Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, “III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası”, *Türkler*, Cilt 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 630.

⁶ Sahipkırân kelimesi her zaman başarı, üstünlük kazanan hükümdar anlamına gelmektedir. Daha detaylı bilgi için Bkz. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 29. Basım, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2012, s. 1065.

⁷ Beydilli, “Selim III”, s. 421.

⁸ Çiçek, “III. Selim”, s. 199.

ve arkasından Semendire'yi işgal edip Niş'e kadar uzandılar. 1789-1790 kışında Avusturya ve Rusya için barışı arzu ettirici bazı hadiseler gelişmeye başladığı gibi bütün Avrupa ülkeleri yavaş yavaş Fransa'daki gelişmeleri yakından takip etmeye başlamışlardır. İsveç'in Finlandiya'yı işgal ederek Rusya ile savaş halinde olması ve 12 Temmuz 1789'da Osmanlı Devleti ile ittifak antlaşması yapılması, II. Katerina'yı endişelendirerek Rusya'yı iki cephe arasında sıkıştırmıştı.⁹ Aynı şekilde Avusturya İmparatoru II. Joseph, Belçika ve Macaristan'daki milliyetçi ayaklanmalarla uğraşmaktaydı. Uzun görüşmelerden sonra 31 Ocak 1790'de gerçekleşen Osmanlı-Prusya ittifakı ile iki ateş arasında sıkışmıştı.¹⁰

Yaşanılan son gelişmelerden sonra III. Selim Rusları ve Avusturyalıları işgal ettikleri toprakları geri vermeye zorlanabileceklerini düşündüğü için önerilen barış tekliflerini reddetmiştir. Nitekim Osmanlı- Avusturya arasında 18 Haziran 1790 yılında yapılan savaşı Osmanlı Devleti kazanmıştır.¹¹ Osmanlı Devleti ve Avusturya Zıştovi'de barış antlaşması imzalanmıştır. Öte yandan III. Selim, büyük bir azim ile Kırım'ın geri alınmasını arzu etmekteydi. Fakat Osmanlı ordusunun içinde bulunduğu ve gittikçe kötüleşen düzensiz durumu, savaşın başarıyla sürdürülmesine imkân tanımamaktaydı.¹² Osmanlı Devleti'nin 11 Temmuz 1791'de Maçin'deki son hezimetini ile artık Ruslar karşısında zafer ümidi kalmamıştır. III. Selim, bu durum karşısında Rusya ile barış yapılmasına karar verdi. Bunun üzerine, 18 Ağustos 1791 tarihinde, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında sekiz aylık bir süre için, Kalas Mütarekesi imzalanmıştır.¹³ Kasım 1791'de, Yaş kasabasında barış görüşmeleri başlamıştır. 8 Ocak 1792'de Yaş Barış Antlaşması imzalanmıştır.¹⁴ Yaş Andlaşması'nın imzalanması ile savaş fiilen sona ermiştir.¹⁵

III. Selim yaşanan bu gelişmeler neticesinde askeri ıslahatlarla ordunun Avrupa tarzında yeniden düzenlenmesi gerektiğine inanmaktaydı. Reform programını biçimlendirmeden önce yapılacak ıslahatlar konusunda devrin önde gelen

---

⁹ Yalçinkaya, "III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası", s. 130.

¹⁰ Kemal Beydilli, *1790 Osmanlı- Prusya İttifakı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1984, s. 61.

¹¹ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Cilt 5, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009, s. 91.

¹² Yalçinkaya, "III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası", s. 631.

¹³ Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2012)*, 9. Basım, Der Yayınları, İstanbul 2013, s. 81.

¹⁴ Yalçinkaya, "III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası", s. 631.

¹⁵ Ahmet Cevat Eren, *Selim III'ün Biyografisi*, 1. Baskı, Nurgök Matbaası, İstanbul 1964, s. 24.

şahsiyetlerinden bu konuda layihalar hazırlamalarını istemiştir.¹⁶ III. Selim'e sunulan layihalarda ağırlık noktasını askeri reformlar oluşturmaktadır.¹⁷ Layihalar arasında en geniş malumata ve sağlam muhakemeye istinâd etmiş olanı devrin önde gelen devlet adamlarından Kazasker Tatarcık Abdullah Efendi'ye aittir. III. Selim, ıslahat programının hazırlanması için on kişilik bir komisyon kurdu muştur. Bu programda askeri alanda olduğu gibi, idari, mülki, ticari, sosyal ve siyasi alanlarda yapılacak reformlar yer almıştır.¹⁸

III. Selim devrinde askeri alanda yapılan ıslahatlar üç ana başlık altında toplanmıştır. Askeri alanda yapılan ıslahat çalışmaları şunlardı; mevcut askeri ocakların ıslahı, Avrupa usulünde yeni bir ordu kurulması ve askeri teknik müesseselerin ıslahıdır.¹⁹ İlk iş olarak yeniçeri ocağı mensupları için haftada birkaç gün talim mecburiyeti getirilmiştir.²⁰ III. Selim zamanla yeni bir ordu oluşturmak üzerinde yoğunlaşmıştı.²¹ Nizâm-ı Cedîd adı altında yeni bir askeri teşkilatın kurulması askeri sahada yapılacak ıslahatın amacını teşkil etmiştir.²² Yeni kurulacak olan orduya, Gazi Hasan Paşa'nın I. Abdülhamid döneminde oluşturduğu yeni donanmaya verdiği isim benimseyerek Nizâm-ı Cedîd (Yeni Düzen) adını vermiştir.²³ Nizâm-ı Cedîd temelde Avrupa usullerine uygun olarak teşkilatlandırılmıştır.²⁴

Nizâm-ı Cedîd, Osmanlı Devleti'nde yönetim kademelerinde mevcut idari düzenin yerine yenisinin konması anlamında kullanılmıştır.²⁵ Islahatların mali giderlerini

---

¹⁶ Azmi, Özcan, "Fransa (Tarih)", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 62.

¹⁷ Tatarcık Abdullah Efendi'nin Osmanlı ıslahatlar tarihi açısından oldukça önem arz eden çalışması hakkında detaylı bilgi için bakınız; Besim Özcan, "Tatarcık Abdullah Efendi ve Islahatlarla İlgili Lahiyası", *Türk Kültür Dergisi*, S. 1, Cilt XXV, 1987, s. 55-65; Mehmet İpşirli, Abdullah Efendi, "Tatarcık", *DVIA*, Cilt 1, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1988, s. 99-100.

¹⁸ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011, s. 92.

¹⁹ Enver Ziya Karal, *Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları: Nizam-ı Cedid (1789-1807)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s. 43.

²⁰ Midhat Sertoğlu, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 2755.

²¹ Stanford J. Shaw, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim Ve Sultan II. Mahmud Dönemleri", *Türkler*, Cilt 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 614.

²² Zafer Gölen, *Tanzimat Döneminde Bosna Hersek*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2010, s. 60.

²³ Shaw, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim Ve Sultan II. Mahmud Dönemleri", s. 614.

²⁴ Gül Akyılmaz, "III. Selim'in Dış Politika Anlayışı ve Diplomasi Reformu Çerçevesinde Batılılaşma Siyaseti", *Türkler*, Cilt 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 660.

²⁵ Gül Akyılmaz'ın makalesinde ise Nizam-ı Cedid hakkında bilgi verirken şöyle söylemektedir: "Nizam-ı Cedid kavramına ilk kez Viyana'ya olağanüstü elçi olarak gönderilen Ebubekir Ratip Efendi'nin sefaretnamesinde ve sadrazam tarafından padişaha takdim edilen arz tezkeresinde

karşlamak amacıyla “Îrâd-ı Cedîd Hazinesi” oluşturulmuştur. Levent Çiftliği’nde az sayıda nefer toplatılarak bunların yabancılar tarafından eğitilmesine karar verilmiştir. 1796 yılında yayınlanan ek nizamnamelerle Nizâm-ı Cedîd’in, Anadolu ve Rumeli’de de tatbik edilmesi ve teşkilatın geliştirilmesi düşünülmüştür.²⁶ Nizâm-ı Cedîd birliklerinin günlük eğitim ve yürüyüşlerinde kullanılmak üzere bir boru-trampet takımı meydana getirilmiştir.²⁷ Barut yapımını artırmak için de Küçükçekmece Gölü kuzeyinde Azadlu Baruthanesi kurulmuştur.²⁸ Gazi Hasan Paşa tarafından kurulan Deniz Mühendislik Okulu’na Mühendishane-i Bahriye-i Hümâyûn’a 1795 yılında Mühendishane-i Berri-i Hümâyûn eklenmiştir.²⁹

III. Selim dönemindeki ıslahatların en önemlilerinden biri de diploması alanında yapılan yeniliklerdir. III. Selim dönemine kadar Avrupa devletleri ile ilişkiler, bu devletlerin İstanbul’daki daimi statüdeki diplomatik temsilcileri tarafından sürdürülmekteydi.³⁰ Daha önceki yüzyılların üstünlük düşüncelerinden dolayı Osmanlı Devleti bu tarihlere kadar Avrupa’da daimi elçilikler kurmamıştır. III. Selim, Osmanlı dış siyasetinin Avrupa’ya açılmasının ve Avrupa güçler dengesinden yararlanılmasının zorunlu duruma geldiğini kabul ederek, Avrupa ile ilişki kurmak gereğini duymuştur. Bu amaçla Avrupa devletlerinin başkentlerinde daimi elçilikler kurulmasına karar verilmiştir. Bunun üzerine ilk olarak; 1794’de Londra’da, 1797’de Paris, Berlin ve Viyana’da daimi elçilikler açılmıştır.³¹ Avrupa’da Osmanlı ikamet elçiliklerinin kuruluşu Batı’ya açılan kapılardan biri sayılmıştır. İlk elçiler yurda döndükten sonra önemli vazifelerde bulunarak devlet idaresinin Batılılaşma sürecinde Padişaha destek olmuşlardır.

Öte yandan bu elçilerin gittikleri memleketlerin siyaseti, diğer devletlerle olan münasebetleri, kültür ve medeniyetleriyle ilerleme ve gelişmelerini sağlayan hususları inceleyerek yazmış oldukları sefaretnameler Türk siyasi tarihi için önemli birer kaynak olmuştur. 1792’den itibaren Osmanlı dış politikasında köklü

---

rastlanmaktadır. Ebubekir Ratip Efendi Avusturya siyaseti ve kurumlarından bahsederken, mevcut idari düzeni “Nizam-ı Cedid” olarak tarif etmektedir.” Bkz. Akyılmaz, s. 661.

²⁶ Eren, *Selim III’ün Biyografisi*, s. 33.

²⁷ Haydar Sanal, “Batılılaşma (Musiki)”, *DVİA*, Cilt 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 184.

²⁸ Semavi Eyrice, “Baruthane”, *DVİA*, Cilt 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 95.

²⁹ Shaw, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim Ve Sultan II. Mahmud Dönemleri”, s. 615.

³⁰ Musa Çadırcı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye: Anadolu Kentleri*, İmge Kitabevi, Ankara 2011, s. 58.

³¹ Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2012)*, s. 124.

değişiklikler yaşanmış ve dış işlerin yeniden yapılanmasına gidilmiştir. Bu dönemde devlet, Avrupa’da cereyan eden hadiseleri daha yakından izlemek imkânını bulduğu gibi, İstanbul’da rakip olan ülke elçilerinin yanlış yönlendirmelerinden de kurtulmuştur.³² III. Selim ıslahat ve yenilik hareketlerine uygun ortam yaratmış ve bunları geliştirmeye çalıştığı sıralarda Osmanlı Devleti çok ciddi iç ve dış sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. 25 Mayıs 1807’de Kabakçı Mustafa, Ataullah Efendi ve Tayyar Paşa Yeniçeriler için yeni uniformalar giyme zorunluluğu getirilmesine karşı çıkan küçük bir isyanı büyük bir çatışmaya dönüştürdüler.³³ III. Selim asilerin arzusuna boyun eğmek zorunda kaldı ve Nizâm-ı Cedîd’in kaldırıldığına dair Babîâli’ye ferman göndermiştir.³⁴ Yaşanan bu gelişmeler bir isyana dönüşmüş ve neticede isyancılar 29 Mayıs 1807’de III. Selim’i tahttan indirdiler ve yerine IV. Mustafa’yı padişah seçmişlerdir.³⁵

2. Genel Hatları ile Osmanlı-Prusya İlişkileri

Osmanlı ve Prusya arasındaki ilk ilişkilere değinecek olursak ne zaman ve nasıl başladığı ile ilgili kesin bir tarih bulunmamaktadır.³⁶ 1683’teki II. Viyana bozgunu sonucunda imzalanan Karlofça Antlaşması, Osmanlı Devleti ile Avrupalı Devletler ile olan ilişkilerinde yeni bir dönemin başlamasına sebep olmuştur.³⁷ Prusya-Osmanlı ilişkilerinin ilk aşaması olarak 1704 yılında gerçekleştirilen Prusya-Macar görüşmeleridir. Bu görüşmelerde Franz Rakoçi’nin Avusturya’ya karşı Osmanlı’dan yardım alındığını Rusya’ya bildirmiştir. Kral I. Friedrich Wilhelm, Viyana’daki elçisine Franz Rakoçi ile temasa geçerek Franz Rakoçi’yi Macar isyancılarını Avusturya aleyhinde isyan çıkarmaları konusunda teşvik etmesi için talimat vermiştir. Bu durumun Avusturya öğrenilmesinden sonra Franz Rakoçi önce Fransa’ya daha sonra da Osmanlı’ya sığınmıştır.³⁸

1720 yılında Prusya Kralı I. Friedrich Wilhelm de, Osmanlı Devleti ile yakınlaşmaya çalışmıştır. Bu sebeple III. Ahmed ve Nevşehirli Damat İbrahim Paşa’ya mektuplar

---

³² Özcan, “Fransa (Tarih)” s. 67.

³³ Yılmaz Öztuna, *Osmanlı Devleti Tarihi*, Cilt 1, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017, s. 421.

³⁴ Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2007, s. 24.

³⁵ Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2012)*, s. 125.

³⁶ Kemal Beydilli, “Prusya”, *DVİA*, Cilt 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 354.

³⁷ Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1985, s. 1.

³⁸ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Cilt V, Nilüfer Epçeli (çev.), Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, s. 361.

göndermiştir.³⁹ Bu mektupların bir tanesinde ahır kethüdasını İstanbul'a yolladığını, ahırında seçkin atlardan görmek istediğini ve bu konuda kendisine kolaylık sağlanmasını istemiştir. Ahır kethüdası İstanbul'a geldikten sonra İngiltere elçisi aracılığıyla sadrazamla görüşüp, yanında getirdiği name ve mektubu sadrazama sunmuştur.⁴⁰ Prusya Kralı'nın isteği kabul edilip Osmanlı Devleti tarafından cevap yazılmıştır. Ahır kethüdası, hazırlanan atların kaliteli olanlardan seçilmediğini ileri sürerek, bunları reddetmiştir. Ancak İngiltere elçisinin yaptığı itirazlar sonucu, daha iyi atlar temin edilmiştir.⁴¹ At satın almayla başlayan bu ilk resmi ilişkiler Prusya tarafından Osmanlı Devleti'ni araştırmak ve siyasi ilişkiler kurmak için fırsat olarak değerlendirilmiştir.⁴² I. Friedrich Wilhelm'in 1740'ta ölümünden sonra tahta Büyük Friedrich çıkmıştır.⁴³ Büyük Friedrich'in bütün amacı topraklarını doğu ve güneye doğru genişletmek şeklindeydi. Prusya, 1756-1763 yılları arası Yedi Yıl Savaşları'nda ayakta kalma mücadelesi vermiştir. Son olarak 1763'ten sonra ise Prusya'yı büyük savaşlardan uzak tutmaya çalışmıştır.⁴⁴ Prusya, Avrupa'da sıkıntılı dönemler geçirmesine rağmen Osmanlı Devleti ile açık bir şekilde ilişki kurmaktan kaçınmıştır.⁴⁵ Osmanlı Devleti, Prusya'nın aksine iyi ilişkiler kurmak istemiştir.

Prusya 1741 yılında Boğdan Voyvodası aracılığı ile temaslara başlamıştır. Bunun için Prusya Joseph Seewald adında bir elçi yollamıştır. Fakat Prusya kaynaklarında bu kişi ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Ayrıca Büyük Friedrich'in "1749 tarihinden önce Osmanlı Devleti ile herhangi bir ilişkide bulunmadım." demesi ile bu kişinin varlığı konusunda şüpheler oluşturmuştur.⁴⁶ Prusya'nın ilk resmi elçisi 1755 yılında İstanbul'a gelmiştir.⁴⁷

Avrupa Devletlerinin 1756 sonrası ittifaklarında önemli değişiklikler olmuştur. Avusturya ile Fransa, 1756 Versailles Antlaşması ile Prusya'ya karşı bir ittifak

---

³⁹ Damat İbrahim Paşa'nın hayatı ve sadrazamlık dönemi ile ilgili detaylı bilgi için bakınız; Münir Aktepe, "Damad İbrahim Paşa- Nevşehirli", *DVİA*, Cilt 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 441.

⁴⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Tarihi*, Cilt 6, TTK Yayınları, Ankara 1995, s. 232.

⁴¹ Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*, s. 3.

⁴² Gölen, *Tanzimat Döneminde Bosna Hersek*, s. 65.

⁴³ Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*, s. 8.

⁴⁴ Stephen J. Lee, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1494-1789*, (Çev. Ertürk Demirel), Dost Kitabevi, Ankara 2002, s. 198.

⁴⁵ Selahaddin Tansel, "Osmanlı Prusya Münasebetleri Hakkında", *Belleten*, Cilt X, (XXXVIII), Ankara 1946, s. 135.

⁴⁶ Beydilli, *1790 Osmanlı- Prusya İttifakı*, s. 3.

⁴⁷ Tansel, "Osmanlı Prusya Münasebetleri Hakkında", s. 136.

antlaşması oluşturmuşlardır. Fransa ile Avusturya arasında yapılan bu ittifaka Rusya'nın da dâhil edilmesi Prusya'nın üç cepheden birden kuşatılmasına sebep olmuştur. Topraklarının üç taraftan çevrilmesi sebebiyle Osmanlı ile de bir antlaşma yapma zorunluluğu hissetmiştir.⁴⁸

Büyük Friedrich hiç zaman kaybetmeden elçisi Rexin'i İstanbul'a yollamak için hazırlıklar başlamıştır. Prusya elçisi Rexin, Sadrazam Koca Ragıp Paşa tarafından 1759 senesinde gizli olarak kabul edilmiştir. Yapılan görüşmede Rexin bir ittifak ve ticaret antlaşması sunmuştur. Koca Ragıp Paşa, böyle bir ittifakı ancak İngiltere garantörlüğünde imzalanabileceğini söylemiştir. İngiltere ise, Rusya ile yaptığı kârlı ticaret antlaşmasının bozulmasını istemediği için bu ittifakı kabul etmemiştir. Büyük Friedrich, Osmanlı Devletini bir şekilde bu savaşa dâhil etmek istemiştir. Ancak Osmanlı Devleti böyle bir ittifak antlaşmasına kesin bir cevap vermemiştir. Avrupa devletleri ile yapmış olduğu ticaret antlaşmalarının bir benzerini de Prusya ile imzalamıştır. Karadan ve denizden tüccar ziyaretleri yapılması ve tüccarların haklarının korunmasına dair taleplerin olduğu bir dostluk antlaşması 22 Mart 1761'de imzalanmıştır. Bu antlaşma ile kurulmaya çalışılan ittifak antlaşması için zemin hazırlanmaya çalışılmıştır. Friedrich, Koca Ragıp Paşa'ya bir mektup yollamış ve Osmanlı Devleti'nin Prusya'ya saldıran düşmanlara karşı ittifak antlaşması ile savaşa katılması gerektiğini söylemiştir.⁴⁹ Prusya orduları, müttefik Rusya, Avusturya ve Fransa kuvvetleri tarafından büyük bir meydan savaşında mağlup edilmiştir. Büyük Friedrich, Osmanlı ve Tatar kuvvetlerinin de katılması ile birlikte genişleyen savaş için yeni bir plan çizmiştir.⁵⁰

1762'de Çariçe Elizabeth'in ölümü ve Prusya hayranı III. Petro'nun tahta çıkması ile birlikte Prusya güç durumdan Rusya ile yaptığı antlaşma ile kurtulmuştur. Osmanlı Devleti ile acil bir antlaşma yapma gibi bir sıkıntıları kalmamıştır. Prusya ve Rusya arasında imzalanan bu antlaşma Osmanlı Devleti tarafından hoş karşılanmamıştır.⁵¹ Bu sırada Rusya tahtında yeniden bir değişiklik olmuştur. III. Petro yerine II.

---

⁴⁸ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, s. 625.

⁴⁹ Tufan Gündüz, *Osmanlı Tarihi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2016, s.429.

⁵⁰ Halil İnalçık- Mehmet Seyitdanlıoğlu, *Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 4. Basım, Ankara 2006, s.435.

⁵¹ Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı*, s. 12.

Katerina tahta geçmiştir.⁵² II. Katerina'nın Prusya hakkındaki politikasının bilinmeyişi Büyük Friedrich'i endişelendirmiştir. İstanbul'da bulunan Regin'e Osmanlı ile hemen bir ittifak antlaşması imzalanması gerektiğini söylemiştir. Fakat Prusya'nın III. Petro döneminde Rusya ile yaptığı antlaşma, Osmanlı Devleti'ne teklif edilen ittifak antlaşmasının kabul edilmemesine neden olmuştur.⁵³

6 Ekim 1768'de Osmanlı, Rusya'ya savaş ilan etmiştir. Büyük Friedrich bu durumdan kaygı duymuştur. Rusya'nın daha fazla kuvvetlenmesini ve gelişmesini istemeyen Büyük Friedrich, Avusturya ile birlikte bu durumu engellemek için arabuluculuk yapmayı düşünmüştür.⁵⁴ I. Abdülhamid, ittifak arayışına girmiştir. İlk olarak 1782 yılında İspanya ile bir tarafsızlık ve ticaret antlaşması imzalanmıştır. Prusya Devletine de bir ittifak antlaşması teklif edilmiş ve savaşa dâhil olması istenmiştir. Prusya'ya teklif edilen bu ittifak, ancak 1790 yılında imzalanmıştır. Osmanlı Devleti'nin Prusya ile yapmış olduğu ittifak antlaşması, Osmanlı'nın Hristiyan bir devlet ile yaptığı ilk ittifak antlaşması olması bakımından çok önemlidir. Bu ittifak antlaşmasında, Osmanlı ordularının özellikle Rusya cephesinde ağır kayıplar vermesi etkili olmuştur.⁵⁵

3. Genel Hatları ile Osmanlı-Fransa İlişkileri

Osmanlı Devleti ile Fransa arasında ilk ilişkiler 17. yüzyıl başlarında Habsburglar'la imparatorluk mücadelesi içine giren I. François'in Osmanlı Devleti'nden yardım istemesi ile başlamıştır.⁵⁶ Bu olay iki devlet arasındaki anlaşmanın hareket noktasını teşkil etmiştir. Osmanlı Devleti, Fransızlara bazı kolaylıklar sağlayarak Fransız tacirlerine toptan ticaret özgürlüğü, gümrük muafiyeti ve ölüm halinde mal-mülkün mirasçılara geçmesi gibi bazı özel avantajlar sağlamıştır.⁵⁷ İlişkiler genel hatlarıyla kadim dostluk çerçevesinde gelişimini sürdürmüş ve her padişah döneminde yenilenmiştir. Fransa, Girit Seferi sırasında Osmanlı Devleti'ne karşı Venediklileri desteklemesi iki ülke arasında gerginlik meydana gelmiştir. Bu gerginlik sonucunda

---

⁵² III. Petro ve II. Katerina hakkında detaylı bilgi için bakınız; Mustafa Ergün, "Rus Eğitiminde Batılılaşma Çabaları ve Reformlar", *Kurumsal Eğitim Bilim*, Sayı 2 (1), Afyon 2009, s. 31.

⁵³ Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*, s. 81.

⁵⁴ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, s. 629.

⁵⁵ Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı*, s. 33-68.

⁵⁶ Azmi Özcan, "Fransa (Tarih)", *TDVİA*, Cilt 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 178.

⁵⁷ Azmi Süslü, "Osmanlı-Fransız Diplomatik İlişkileri, 1789-1807", *Belleten*, Cilt XLVII, Ankara 1946, s. 259.

Fransa elçisini 5 yıl süreyle geri çekmiştir.⁵⁸ Ayrıca Osmanlı-Fransız ilişkilerindeki bu gerginlik Karlofça görüşmeleri sürecinde de devam etmiştir. Fransızlar zaman içinde ilişkileri düzeltme çareleri aramış ve yeniden İstanbul'a elçi göndermiştir. Osmanlı Devleti, Fransa'nın diplomatik desteği ile bir süre Polonya tahtının hamisi olmuştur. Osmanlı bunun karşılığı olarak 1720 yılında Paris'e Yirmi Sekiz Çelebi Mehmed Efendi'yi göndererek Kudüs'teki kutsal yerler üzerindeki Fransa hâkimiyetini onayladığını bildirmiştir.⁵⁹

III. Selim daha şehzadeligi zamanında ülkenin durumunu görmüş ve geleceğe yönelik hazırlıklarını yapmaya başlamıştır. Özel doktoru Lorenzo Fransız elçiliği ile haberleşmesini sağlamıştır. III. Selim, XVI. Louis ile sıkı şahsi ilişki kurmuştur.⁶⁰

III. Selim'in dönemin kralı XVI. Louis'e gönderdiği mektupları o sırada Âmedi Kaleminin başında bulunan Ebubekir Ratip Efendi kaleme almıştır.⁶¹ III. Selim'in Fransızlar ile ilk teması Choiseul-Gouffier'in Fransa'nın İstanbul Büyükelçisi olmasıyla başlamıştır. III. Selim'in Fransızlarla bir an önce temasa geçme çabasında, tahta çıktığı zaman Rusya'ya karşı düşündüğü savaşta Fransız yardımını almak istemesi etkili olmuştur.⁶² Elçi ile III. Selim arasında Fransa'ya İshak Bey'in gönderilmesi hususunda görüşmeler gerçekleşmiştir. İshak Bey, Fransa'nın kara ve deniz savaşı tekniklerini öğrenecek ve aynı zamanda kaleleri, tophaneleri ve tesisleri gezip savaş tatbikatı izleyecekti. 1876 yazında XVI. Louis e başbakanına yazılmış iki mektup ile Fransa'ya gitmiştir.⁶³

Şehzade Selim'in kral XVI. Louis'ye yazdığı mektupta Osmanlı- Fransız dostluğunun tarihçesi üzerinde durulmuştur. Başbakana gönderilen mektupta ise; Rusya'ya karşı sürdürülen savaştan ve bu hususta Fransa'nın nasıl yardım edeceği hakkında bilgi vermekteydi.⁶⁴ İshak Bey, kral ile iki kere görüşmüştür. Başbakanın vefatı üzerine yerine dışişleri bakanı olan Montmorin ile görüşmüştür. İshak Bey, Montmorin ve kralın şehzadeye yazılan mektupları da alarak İstanbul'a dönmüştür.

⁵⁸ Süslü, "Osmanlı-Fransız Diplomatik İlişkileri, 1789-1807", s. 260.

⁵⁹ Gilles Veinstein, *İlk Osmanlı Sefiri 28 Mehmet Çelebi'nin Fransa Anıları "Kâfirlerin Cenneti"*, (Çev. Murat Aykaç Erginöz), Ark Yayınları, İstanbul 2002, s. 22.

⁶⁰ Halil Erdemir, "Batılılaşma Sürecinde Fransa Etkisi", *Türkler*, Cilt 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 642.

⁶¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Selim III'ün Veliht İken Fransa Kralı Lui XVI. İle Muhabereleleri", *Bellekten*, Sayı 5/6, Ankara 1939, s. 192.

⁶² Uzunçarşılı, "Selim III'ün Veliht İken Fransa Kralı Lui XVI. İle Muhabereleleri", s. 194.

⁶³ Beydilli, "Prusya", s. 421.

⁶⁴ Uzunçarşılı, "Selim III'ün Veliht İken Fransa Kralı Lui XVI. İle Muhabereleleri", s. 200-204.

Kral mektubunda Türk dostluğuna önem verdiğini belirtmiştir. Rusya konusunda ise böyle bir hareketin hata olacağını belirterek sükûnete davet etmiştir.⁶⁵ III. Selim'in padişah olmasından Napolyon'un iktidara gelişine kadar Osmanlı- Fransız ilişkilerinde ufak tefek sıkıntılar yaşansa da iki devleti savaşa sürükleyen bir olay olmamıştır.

Osmanlı Devleti'ne bu dönemde dıştan gelen en önemli saldırı 1798'de Fransızların Mısır'ı işgali hadisesidir. Fransa 1798 yılında İngiliz güçlerini Hindistan'da yok etmek amacı ile Mısır'ı işgal için Doğu Planını yürürlüğe koymuştur. Dışişleri bakanı Talleyran tarafından da desteklenince Napolyon sefer hazırlıklarına başlamıştır. Fransa 5 Mart 1798 tarihinde Mısır'a sefer yapılmasına karar vermiştir. 22 Temmuz'da Kahire'nin düşmesi üzerine Mısır'ın işgali gerçekleşmiştir.⁶⁶ Bu hareketin dost bilinen bir devletten gelmesi büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Osmanlı, Fransa'ya karşı 2 Eylül 1798'de savaş açmayı kararlaştırmıştır. Mısır'ın işgali Osmanlı Devleti'nin Rusya ve İngiltere ile uzlaşma yoluna gitmesine neden olmuştur.⁶⁷ Rusya ile 23 Aralık 1798'de, 5 Ocak 1799'da ise İngiltere ile ittifak antlaşması yapılmıştır.⁶⁸ Napolyon 19 Mart 1799'da Akka'yı kuşatmıştır. Bu sırada Türk- Rus donanmalarının ortak hareketiyle Yediada'nın zaptı Fransızların ikmal yollarına darbe vurmuştur.⁶⁹ Napolyon'un Fransa ile olan ikmal ve haberleşme yolları geniş ölçüde kesilmiştir.⁷⁰ Fransa, 20 Mart- 20 Mayıs tarihleri arasında Cezzar Ahmed Paşa komutasındaki ordu tarafından Akka'da hezimete uğramıştır. Napolyon'un Kahire'ye geri çekilmesi üzerine Temmuz 1799'un ortalarına doğru Ebuhor'a İngiliz ve Türk donanmalarıyla Köse Mustafa Paşa komutasında Osmanlı ordusu çıkartılmıştır. Fakat 25 Temmuz'da ağır bir yenilgi sonucu Köse Mustafa Paşa esir düşmüştür. Fransız ordularının Avrupa'da ikinci koalisyon karşısında aldığı yenilgiler, Directoire yönetimi Napolyon'un tekrar Cumhuriyet ordularının başına

---

⁶⁵ Karal, *Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları: Nizam-ı Cedid (1789-1807)*, s. 71-81.

⁶⁶ Mehmet Yetişgin, "Yakınçağ Osmanlı Tarihi", *Osmanlı Tarihi Araştırmaları*, Cilt 1, Kesit Yayınları, (Editör: Ahmet Oğuz) , İstanbul 2018, s. 25.

⁶⁷ Olcay Özkaya Duman, "Yakınçağlarda Osmanlı-Fransa İlişkileri ve Fransa'nın Ortadoğu Diplomasisi", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 6, Sayı 11, Hatay 2009, s. 529.

⁶⁸ Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2012)*, s. 97.

⁶⁹ Oral Sander, *Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918'e)*, İmge Kitabevi, İstanbul 2012, s. 296.

⁷⁰ Yetişgin, "Yakınçağ Osmanlı Tarihi", s. 27.

geçmek üzere Fransa'ya çağrılmasını istemiştir. Napolyon yerini General Kleber'i bırakarak 22 Ağustos'da Mısır'dan ayrılarak 8 Ekim 1799'da Fransa'ya ulaşmıştır.⁷¹

Kleber, Fransız ordusunun içinde bulunduğu tehlikeli ve ümitsiz durumu düzeltebilmek için Osmanlı Devleti ile görüşmelere başlamak istemiştir. Fransız kuvvetlerinin Mısır'ı tahliyesine dair görüşmeler 22 Aralık 1799'da başlamış ve Sidney Smith'in belirlediği esaslara göre 24 Ocak 1800 tarihinde bir sözleşme imzalanmıştır.⁷² Kleber'in 14 Haziran 1800'de, bir Türk tarafından öldürülmesi sonucunda yerine geçen General Menou ile yapılan görüşmelerde de Mısır'ın tahliyesi istenmiştir. Fakat Menou bunu reddedip bir yıl daha savaşmış, sonunda teslim olmayı kabul etmiştir. Fransızlar 27 Haziran 1801'de Kahire'de, 30 Ağustos 1801'de de İskenderiye'de teslim oldular. Mısır yaklaşık üç yıl Fransız işgali altında kaldıktan sonra, büyük mücadele sonucunda yeniden Osmanlı topraklarına katılmıştır.⁷³

---

⁷¹ İsmail Soysal, *Fransız İhtilali ve Türk-Fransız Diplomasi Münasebetleri (1789-1802)*, TTK, Ankara 1999, s. 264-302.

⁷² Özkaya Duman, "Yakınçağlarda Osmanlı-Fransa İlişkileri ve Fransa'nın Ortadoğu Diplomasisi", s. 529.

⁷³ Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2012)*, s. 108.

1. BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE SEFARETNAMELER

1.1. Sefaretnameler

Aslı “sifaret” olan sefaretname kelimesinin terminolojisine bakacak olursak, sözlük karşılığı elçilik anlamına gelmektedir.⁷⁴ Sefirlerin veya maiyetinde bulunan birinin sefaret sırasında dolaştıkları yerleri, yaptıkları yolculukları ve gerçekleştirdikleri diplomatik görüşmeleri padişah veya sadrazama bildirmek amacıyla yazdıkları eserlerdir. Devleti temsil eden elçilere verilen sefir adı eski bir kullanımdır. Arapçada ilk dönemlerde elçilik veya elçilik heyetlerinin kendi görevleriyle ilgili hazırladıkları resmi raporlar, bilgi ve izlenimleri seyahatname türü içinde değerlendirilmiştir. Daha sonraları yabancı ülkelere gönderilen elçilerin yola çıkışlarından başlayarak gittikleri yerlerde şahit oldukları olaylar, geçtikleri bölgenin coğrafyası ve insanları hakkında gözlemleri ile ilgili verdikleri yazılı bilgiler geniş anlamda sefaretname olarak anılmıştır.⁷⁵

İstanbul'un fethinden itibaren Venedik (1454) başta olmak üzere Polonya (1475), Fransa (1525), Avusturya (1528), İngiltere (1583) ve Hollanda (1612) gibi ülkeler Osmanlı başkentinde sürekli elçilikler kurmuşlardır.⁷⁶ Osmanlı Devleti ise III. Selim devrine gelinceye kadar yabancı ülkelerde devamlı elçilikler bulundurmamıştır.⁷⁷ Bu politikanın iki büyük nedeni vardır. Birincisi büyük bir imparatorluk gücüne erişmenin verdiği gururla Batı başkentlerinde elçilik kurmaya gerek duyulmaması, ikincisi de bir Müslüman'ın Darü'l-Cihat olan bir Hristiyan kentinde uzun süre kalmasının doğru olmadığı inancıdır.⁷⁸ Ancak buna rağmen Osmanlı Devleti dış ülkelerden sınır valileri, Kırım hanları, Avrupa'ya gidip gelen tüccarlar, seyyahlar ve denizciler aracılığıyla haberdar olmuştur. Hatta Osmanlı topraklarına diplomatik

---

⁷⁴ Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 1084.

⁷⁵ Nebi Bozkurt, “Sefaretname (Elçi)”, *TDVİA*, Cilt 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 288.

⁷⁶ Cahit Yalçın Bilim, “XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Sefaretnameleri”, *Osmanlı*, Cilt 7, İz Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 205.

⁷⁷ Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, TTK, Ankara 1987, s. 14.

⁷⁸ Bilim, “XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Sefaretnameleri”, s. 205.

görevle, ticaret ve ziyaret amacıyla gelen gayri müslimler misafir olarak kabul edilmiş, can ve mal güvenlikleri sağlandığı gibi her türlü masrafları da devlet tarafından karşılanmıştır.⁷⁹

Osmanlı Devleti'nin daimi diyebileceğimiz ilk elçisi, III. Selim döneminde 1793-1797 yılları arasında İngiltere'ye gönderilen Yusuf Agâh Efendi'dir. Sonrasında ise İsmail Feruh Efendi 1797-1800 arasında Londra'da elçilik görevinde bulunmuştur. Londra'dan sonra devletin elçi tayin ettiği bir diğer şehir Paris olurken burada 1797-1802 yılları arasında Morali Esseyid Ali Efendi görev yapmıştır. 1797-1798'de Ali Aziz Efendi Berlin'de, 1797-1800'de İbrahim Arif Efendi Viyana'ya elçi olarak gönderilmiştir.⁸⁰

Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya gönderdiği elçiler belli diplomatik kurallara hareket etmişlerdir. Ülkeler karşılıklı olarak elçileri karşılama, ağırlama, uğurlama, hediyeleşme gibi hususlarda birbirlerine denk bir tavır sergilemeye çalışmışlardır.⁸¹ Elçi olarak gönderilecek kişiler Osmanlı bürokrasisinde çalışmış, kültürlü, uluslararası ilişkilerden haberdar, dil bilen ve genellikle varlıklı olanlar arasından seçilmiştir. Elçilerin gittikleri memleketlerin hükümdarlarına ve o memleketin ileri gelenlerine hediye götürmeleri adet olmuştur. Bu hususta hazinenin, hiçbir fedakârlıktan çekinmediğini ve daima Türk servet ve cömertliğini övdürecek bir eli açıklıkla hediyeler seçip yollandığını vakanüvis tarihlerimizde örnekleri mevcuttur.⁸²

Sefir olarak gönderilecek kişiler yola çıkmadan önce sadrazam ve şeyhülislamla birlikte Padişahın huzuruna kabul olunur, padişahın mektubu verildikten sonra hilat giydirilmiştir. Elçi daha sonraki günlerde götüreceği hediyeleri aldıktan sonra Sultanahmet'ten hareket ederek alayla şehrin belirli semtlerini gezdikten sonra gideceği ülkeye doğru yola çıkmıştır. Sefaret heyeti sınırdan itibaren artık o ülkenin misafiri sayılır, masraf ve konaklamaları o ülke tarafından karşılanmıştır.⁸³ Elçiler kalabalık bir maiyetle beraber seyahat etmişlerdir. Elçilik kafilesinde katipler, seyisler, hizmetçiler, aşçılar, muhafızlar, rehberler, yaverler ve tercümanlar yer

---

⁷⁹ Namık Sinan Turan, "Osmanlı Diplomasisinde Batı İmgesinin Değişimi ve Elçilerin Etkisi", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, s. 59.

⁸⁰ Belkıs Altunış Gürsoy, "Sefaretnameler", *Türkler*, Cilt 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 582.

⁸¹ Gürsoy, "Sefaretnameler", s. 583.

⁸² Donald Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*, (Çev. Ayşe Berktaş), İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 131.

⁸³ Bilim, "XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Sefaretnameleri", s. 206.

almıştır. İlk daimi büyükelçimiz olarak Londra'ya giden Yusuf Agâh Efendi'nin maiyetinde Avrupa'da dil tahsili gören ilk Türk öğrencilerinden Mehmed Derviş Efendi ile Mehmed Tahir Efendi yer almışlardır.⁸⁴

Sefirlerin veya maiyetindeki memurların kaleme aldığı sefaretnamelerin sayısı konusunda net bir bilgi yoktur. Sefaretname türündeki bilinen ilk vesika Fatih devrinde dostluk ilişkileri kurmak amacıyla Nemçe devletine gönderilen Hacı Zağanos'un raporudur. Sefaretnamelerin sonuncusu ise İran'da 1872-77 yılları arasında elçilik yapan Mehmet Tahir Münif Paşa'nın risalesidir.⁸⁵ Sefaretnamelerin bir kısmı resmi birer rapor mahiyetinde olup bazıları neredeyse bir seyahatnameyle eşdeğerdir.⁸⁶ Sefir veya maiyetindeki memurlardan birinin yazdığı bu eserler, resmi bir hüviyet arz eder. Sefaretnamelerin içeriklerini iki temel özellikte değerlendirmek mümkündür. Birincisi yaptıkları protokol görevlerini anlattıkları kısım, ikincisi ise yolculuk izlenimleriyle gittikleri ülke hakkındaki imajlarıdır.⁸⁷ Sefaretnamelerde yolculuk, uğranılan yerler, köy, kasaba, şehirler, konaklama yerleri, elçi alayının karşılanması törenleri anlatılır. Sefirler gördüklerini, duyduklarını ve yaşadıklarını anlatırken dikkatli bir gözlemci olmaya dikkat etmişlerdir.⁸⁸

Sefaretnameler Osmanlı Devleti ile temas içinde bulunduğu devletlerarasındaki siyasi, kültürel ve ekonomik bağların anlaşılması açısından çok önemlidir. Elçiler gittikleri ülkelerin tarihini, komşuluk ilişkilerini ve devlet idarecilerinin özelliklerini yansıtmışlardır. Sefaretnameler Osmanlı modernleşmesinde çok önemlidir. Osmanlı Devleti askeri okullar, silah, top ve mühimmat üretimi konularında Avrupa'ya gönderdikleri bu elçiler vasıtasıyla bilgi sahibi olmuştur. Matbaanın kuruluşu Yirmisekiz Çelebi Mehmed'in yanında götürdüğü oğlu Mehmed Said Efendi ve onun arkadaşı İbrahim Müteferrika sayesinde gerçekleşmiştir.⁸⁹ Ancak III. Selim devri sonunda elçilikler ihmale uğramıştır. II. Mahmud devrinin son on senesinde tekrar işlerlik kazandırılmasına rağmen sefaretname yazma âdeti tamamen terk edilmiştir.

⁸⁴Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, "Osmanlı Zihniyetindeki Değişimin Göstergesi Olarak Sefaretnamelerin Kaynak Defteri", *OTAM*, Sayı 7, 1996, s. 323.

⁸⁵ Yalçınkaya, s. 325. Ayrıca detaylı bilgi için bakınız; İsmail Doğan, Münif Mehmed Paşa, *DVİA*, Cilt 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 9-12.

⁸⁶ Bakı Asiltürk, "Edebiyatın Kaynağı Olarak Seyahatnameler", *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4 /1-I Winter 2009, s. 925.

⁸⁷ Bilim, "XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Sefaretnameleri", s. 206.

⁸⁸ Gürsoy, "Sefaretnameler", s. 589.

⁸⁹ Gürsoy, "Sefaretnameler", s. 590. Yirmisekiz Çelebi Mehmed Paşa hakkında detaylı bilgi için bakınız; Zeki Arıkan, "Yirmisekiz Çelebi Mehmed", *DVİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s. 551.

Özellikle 1815 Viyana Kongresi ile belirlenen kurallar dâhilinde hayata giren modern diplomasi, genel haberleşme ve iletişim vasıtalarındaki önemli gelişmeler sefaretnameleri modası geçmiş olarak geçersiz kılmıştır.⁹⁰

1.1.1. Ahmed Azmi Efendi'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Faaliyetleri

Ahmed Azmi Efendi'nin kaynaklarda Giritli olduğu belirtilmektedir. Fakat Reisü'l-küttâb Tavukçubaşı Mustafa Efendi'nin mensup olduğu aileden gelmesi sebebiyle Kastamonulu olabileceği de ifade edilmektedir. Ahmed Azmi Efendi dönemin önde gelen devlet adamlarından Ahmed Resmi Efendi'nin kayınıdır. Ahmed Azmi Efendi, Ahmed Resmi Efendi'nin 1763-64 yıllarındaki Berlin elçiliği sırasında onun maiyetinde bulunmuştur.⁹¹ Çeşitli görevlerde bulunduktan sonra devlet kademelerinde yükselmiştir.⁹²

Ahmed Azmi Efendi 1787 yılında Fas'a elçi olarak atanmıştır. Bu görevlendirmenin sebeplerine değinecek olursak; Osmanlı Devleti 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşında hezimete uğramış ve Kırım'ı kaybetmişti. Böylece Rusya, Osmanlı toprakları üzerinde daha büyük planlar yapmaya başlamıştır. II. Katerina, Avusturya hükümdarı ile bir görüşme gerçekleştirerek Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan atılması ve topraklarının paylaşılması için planlar yapmışlardır.⁹³ Osmanlı Devleti intikam almak ve Kırım'ı kurtarmak niyetindeydi fakat savaşabilecek askeri gücü yoktu. Gazi Hasan Paşa savaş taraftarı olmadığından olası savaşı engellemeye çalışmıştır. Gazi Hasan Paşa'nın 1786'da Mısır'a gitmesini fırsat bilen Koca Yusuf Paşa'nın savaş yanlısı çalışmaları neticesinde 17 Ağustos 1787'de Rusya ile savaş başlamıştır. Osmanlı Devleti savaşta galip gelebilmek için bazı tedbirler almak zorunda kalmıştır. Bunlardan biri de Müslüman devletlerden yardım alma düşüncesi olmuştur. Ahmed Azmi Efendi'nin Fas'a elçi olarak görevlendirilmesi de bu sebeptedir.

Osmanlı-Rus savaşında Prusya'nın imzaladığı ittifak antlaşması gereği Rusların Tuna nehrini geçmeleri durumunda Prusya Osmanlı Devleti yanında savaşa girmeyi kabul etmiştir. Bunu hatırlatmak için bir elçi gönderilmesine karar verilmiştir.

---

⁹⁰ Kemal Beydilli, "Sefaret ve Sefaretname Hakkında Yeni Bir Değerlendirme", *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı 30, İstanbul 2007, s. 27.

⁹¹ Mehmet Alaaddin Yalçinkaya, "Ahmed Azmi Efendi", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Cilt 1, İz Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 109.

⁹² Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (Çev. Coşkun Üçok), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s. 148.

⁹³ Mehmet Alaaddin Yalçinkaya, "XVIII. Yüzyıl: Islahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)", *Türkler*, Cilt 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 506.

Prusya'nın bu sözünü hatırlatmak için daha önce de Ahmed Resmi Efendi ile birlikte Prusya'ya giden rikâb-ı hümâyûn mektupçusu olan Ahmed Azmi Efendi görevlendirilmiştir. Ahmed Azmi Efendi, gerekli hazırlıklarını tamamladıktan sonra 11 Kasım 1790 günü İstanbul'dan hareket etmiştir. Ahmed Azmi Efendi Berlin'de 11 ay kadar kalmıştır. Ahmed Azmi Efendi, kral ile görüşükten sonra 11 Ocak 1792'de Berlin'den ayrılmıştır. Ahmed Azmi Efendi Saksonya, Bohemya yoluyla Viyana bölgesinden geçmiş burada Viyana elçisi Ebubekir Ratıb Efendi ile beraber İstanbul'a dönmüştür.

Ahmed Azmi Efendi sefirlik görevlerinde sonra da devletin içinde önemli birimlerde görevlendirilmiştir. Bu görevlerden biri 1792 yılında sadaret mektupçusu yapılmasıdır. Yine Aralık 1794'te baş muhasebeci, Şubat 1795'de boğaz nazırı ve Mart 1796'da hububat nazırı gibi önemli vazifelere getirilmiştir. Ağustos 1798'de azledilinceye kadar bu görevini sürdürmüştür. 9 Temmuz 1807'de Beyhan Sultan kethûdası⁹⁴ olmuştur. 1809 yılının ortalarında rikab-ı hümayun kethûdası olmuştur. buradan 1812 yılında ayrılmıştır. 10 Nisan 1821'de vefat etmiştir.⁹⁵

1.1.2. Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Faaliyetleri

Seyyid Mehmed Vahid Efendi Kilis'te dünyaya gelmiştir. Doğum tarihiyle ilgili kesin bir bilgi yoktur. Vahid Efendi'nin annesinin Hristiyan olduğu bu nedenle Nusayri olabileceği ileri sürülmüştür.⁹⁶ Babasının vefatı üzerine henüz küçük yaşta annesi ile birlikte İstanbul'a gelmişlerdir. 19. yüzyıl devlet adamları içerisinde kendini iyi bir şekilde yetiştirmiş olan Vahid Efendi memuriyet hayatına Maliye Tahsil Kalem'ine girerek başlamıştır. Daha sonra Galata voyvodası olan Topal Halil Efendi'nin himayesinde yükselerek Zecriye Baş Kâtibi ve Muhassılı olmuştur. İmparatorluğun çeşitli bölgelerinde vazife gördükten sonra Aralık 1806 Defter Emini görevine atanmıştır.⁹⁷

Seyyid Mehmed Vahid Efendi Defterdar eminliği makamında iken III. Selim tarafından 1806 yılında Napolyon nezdine muhassas elçi olarak Fransa'ya gönderilmiştir. Bu sıralarda Osmanlı Devleti, Rusya ile savaş halindeydi. Vahid

---

⁹⁴ Kethûda: Osmanlı Devlet ve esnaf teşkilatındaki bazı görevliler için kullanılan bir unvandır. Bkz. Mehmet Canatar, "Kethuda", *TDVİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 25, Ankara 2002, s. 332-333.

⁹⁵ Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, s. 150-152.

⁹⁶ Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, s. 377.

⁹⁷ Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, s. 202.

Efendi'nin görevi Rusya ile yapılması muhtemel barışta Osmanlı Devleti'nin çıkarları için Fransa'nın desteğini sağlamaktır.⁹⁸ Vahid Efendi Napolyon ile görüşmesinden sonra Fransız murahhaslarıyla görüşmelere başlamıştır. Fakat Napolyon'un ikiyüzlü politikasından dolayı görüşmeler neticesiz kalmıştır. Vahid Efendi siyasi bir başarı elde edememiştir. Vahid Efendi'nin sefaretnamesinde Napolyon ile buluşmak için Lehistan'a yaptığı seyahat, Paris'e gidişini ve Fransız başkentindeki kalışını, Napolyon tarafından ikinci kez kabul edilmesini anlatmaktadır.⁹⁹ Vahid Efendi, Osmanlı Devleti'nden kendisinin yerine bir elçi tayin edileceğini ve artık İstanbul'a geri dönmesi gerektiğini bildiren bir yazı almıştır. Bu durumu Fransa hükümetine bildirmiştir. Vahid Efendi İstanbul'a dönüşünden sonra Temmuz 1809'da Reisü'l-küttâb Vekili olmuştur.¹⁰⁰

Seyyid Mehmed Vahid Efendi sefirlik görevinin ardından 12 Eylül 1808 tarihinde İngiltere ile yapılacak olan mükâlemeye memur edilmiştir. Osmanlı Devleti, İngilizlerin desteğini sağlayarak Eflak ve Boğdan'ı vermeden Rusya ile bir antlaşma yapmak niyetindeydi. Başlarda sıkıntılı geçen görüşmeler Vahid Efendi'nin gayretleri ile iki devlet arasında antlaşma ile neticelenmiştir. Bu antlaşma tarihe Kal 'a-i Sultaniye Antlaşması olarak geçmiştir. Bu antlaşma ile ilk defa devletlerarası bir antlaşmada boğazların yabancı devletlerin savaş gemilerine kapalılığı ilkesi maddesi yer almıştır. Yine bu antlaşma ile Osmanlı Devleti ile İngiltere'nin dostluğu sağlanmıştır. Vahid Efendi bu görüşmelerden sonra 29 Ekim 1808 yılında Vezir Ragıp Paşa maiyetine memur olmuştur. Bu vazifesinde ihmalleri görülmesi ve Fransa elçisi ile bir sohbet esnasında Fransa ve Nemçe devletlerini küçültücü sözler kullandığı için Kütahya'ya sürülmüştür.¹⁰¹

Vahid Efendi 1811'de Tophane Nazırı olmuştur. Daha sonra Vezaret rütbesiyle Tekke ve Hamid, Hanya valiliklerinde bulunmuştur. Ocak 1821'de Sakız Muhafızı olup vezirliği iade edilmiştir. Sakız'daki görevi sırasında yaşananlardan sorumlu tutularak sürgün edilmiştir. Daha sonra rütbesi iade edilip Halep valiliğine gönderilmiştir. Bir süre sonra Bosna valiliğine tayin olunmuş ise de bu son

---

⁹⁸ Azmi Özcan, "Fransa'ya Gönderilen Türk Elçileri ve Vahid Paşa", *Türk Kültür Dergisi*, Sayı 318, s. 618.

⁹⁹ Bilim, "XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Sefaretnameleri", s. 209.

¹⁰⁰ Mehmed Ali Beyhan, *Câbi Tarihi (Tarih-i Sultan Selîm-i Sâlis ve Mahmud-ı Sâni)*, B.D.T, İstanbul 1992, s. 670.

¹⁰¹ Beyhan, *Câbi Tarihi (Tarih-i Sultan Selîm-i Sâlis ve Mahmud-ı Sâni)*, s. 672.

memuriyetine başlayamadan vefat etmiştir.¹⁰² Vahid Efendi'nin geçimsiz, cimri, fazla gururlu ve bencil bir insan olduğu söylenmektedir. Dört kez vezirlik rütbesi verilmiş, üç kez de bu rütbe geri alınmıştır. Bu durum devlet yönetimi ve kadrolarında ne derece zorlandığını göstermektedir. Fransa Sefaretnamesi adlı eserinin on üç yazma nüshası vardır. İki tane Türkiye dışında, Paris ve Viyana'da bulunmaktadır. Türkiye'de olanlar ise İstanbul kütüphanelerinde bulunmaktadır. Vahid Efendi'nin Fransa Sefaretnamesinden başka eserleri de vardır.

---

¹⁰² Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, s. 202.

2. BÖLÜM

AHMED AZMİ EFENDİ’NİN PRUSYA SEFARETNAMESİ VE SEYYİD MEHMED VAHİD EFENDİ’NİN FRANSA SEFARETNAMESİ

2.1. Ahmed Azmi Efendi’nin Prusya Sefaretnamesi

Osmanlı-Rus savaşında Prusya’nın imzaladığı ittifak antlaşması gereği Rusların Tuna nehrini geçmeleri durumunda Prusya’nın Osmanlı Devleti yanında savaşa girmeyi kabul etmiştir. Bunu hatırlatmak için III. Selim tarafından Prusya’ya bir elçi gönderilmesine karar verilmiştir. Bu vazife için Ahmed Azmi Efendi görevlendirilmiştir. Ahmed Azmi Efendi elçilik görevinde bulunduğu sürede bir sefaretname kaleme almıştır. Bu bölümde sefaretnamedeki başlıklar dâhilinde Ahmed Azmi Efendi’nin gözlemlerine yer verilecektir.¹⁰³

2.1.1. Sefaretname-i Ahmed Azmi

Ahmed Azmi Efendi, Sefaretnamenin girişinde Allah’a şükür, peygamberi Hz. Muhammed’e ve ashabına salat ü selam ile başlamıştır. Ahmed Azmi Efendi, kendisine verilen name-i hümayûnla H. 1205/ M. 1790-91 senesi Nisan ayının dördüncü Perşembe günü yola çıkmıştır. Hareketin yedinci günü Edirne’ye varmıştır. Yirmi yedinci gün ise Vidin’e dört saat mesafede olan Akçer kasabasına ulaşmıştır. Vidin’e geldiklerinde Vidin Muhafızı olan Ali Paşa ve kırk elli miktar Enderun ağasıyla karşılaşmış ve bunlarla birlikte konağa geçmişlerdir. Prusya elçisi tarafından maiyetlerine bir Prusyalı tercüman verilmiştir. Prusyalı elçi ve Ahmed Azmi Efendi’nin tercümanı ile karşı kaleye geçip Vidin’ gitmekte olduklarının haberini vermişlerdir. Beş kişilik kayıklarla karşıya geçmişler ve ikinci menzil olan Çervi kasabasına on saatte gidilmesine karar verilmiştir. Fakat yol için atların bulunmadığını ve çevre yerlerden atlar toplatılacağını belirtmiştir. Akşama kadar konak yerine ulaşamamışlardır. Ertesi gün de kar yağmış ve yolu kapatmıştır. Ardından şiddetli bir rüzgâr çıkmıştır. Menzil yerine ulaşmak için kendilerine tahsis edilen süvarilerden biri ileriye gönderilip on at daha istenmiştir. Çervi kasabasının muhafızı memur Macar kapudanı dokuz kişi arabacı ile sekiz at ulaştırmıştır. Gece

---

¹⁰³ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, Ebuzziya Matbaası, İstanbul 1303, s. 1.

saat üç civarı konağa varılmıştır. Yolların çamurlu olduğu ve atların rahat bir şekilde yol alamadığı ifade edilmiştir. Karakoya, beş saat mesafede harap bir konakta bir gece dinlenip ertesi gün yola devam etmişlerdir. Ertesi gün akşam vakti Karakoya'ya yola koyulmuş ve hazırlanan konağa varmışlardır.¹⁰⁴

Prusya elçisi aracılığı ile Roma İmparatorundan ruhsatname isteğinden bulunulmuştur. Ahmed Azmi Efendi, ağırlıklarına vefa edilerek bir miktar para karşılığında at ve araba verilip sağ salim Prusya sınırına getirildiklerini belirtir. Tenbihnamelerden birinin sureti kendilerine iletilmiştir. Karakoya'da bulunan Macarlı bir devlet görevlisi yanlarına gelerek Nemçe memleketinde bulunmaları için senetlerinin olup olmadığını sormuştur. Ahmed Azmi Efendi ise senetlerinin olmadığını ancak imparator tarafından kendilerine tenbihname çıkartıldığını ve bunun bir suretinin de kendilerine verildiğini belirtmiştir. Devlet görevlisi bu tenbihnamenin suretini ilgililere bildireceğini fakat ne zamana haber geleceğini bilmediğini belirtmiştir. Ancak birkaç saat sonra Bükreş'ten haber geldiğini ve Karakoya'da beş on gün beklemeleri gerektiğini bildirmişlerdir. Yanlarına bir adam gelerek hal ve hatırlarını sormuş, İstanbul'da hastalık olmadığı için karantinada beklemeleri gerekmediğini bildirmiştir.¹⁰⁵

Ahmed Azmi Efendi, karantinada kalmadıklarını fakat gidecekleri yerde bulunmayacağı için pirinç ve bazı gerekli malzemeleri almak için Karakoya'da bir gün ikamet ettiklerini belirtmiştir. Ertesi gün İrşova'ya gitmek için yola çıkılmış ve bir kapudan ve beş altı atlı nefer ile yola koyulmuşlardır. Cezal tarafından bir devlet görevlisi gelmiş ve hal hatır sorduktan sonra atlarının İrşova'da olduğunu ve Temeşvar'a gitmeleri için kendilerine bir kapudan verildiğini bildirmiştir. Bir gece burada kaldıktan sonra ertesi gün yola koyulup beş günde Temeşvar kalesine varılmıştır. İspanya ahalisinden biri olan kale muhafızı, Ahmed Azmi Efendi'nin hal ve hatırını sorduktan sonra konağa davet etmiştir. Temeşvardan ayrılışının üçüncü günü Kanije kalesine varmışlardır. Dördüncü günü Sekdin kalesine varıldı. Kalede top ve cephaneler bulunduğu ve tuğladan inşa edildiği bilgisi verilmiştir. Kale içinde bir devlet görevlisi ve iki yüz kadar asker bulunur. Yahudi ve Hristiyan olmak üzere

---

¹⁰⁴ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 2.

¹⁰⁵ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 4-6.

on beş bin nüfusu vardır. Ahmed Azmi Efendi, ahalinin gelip kendileriyle sohbet ettiğini belirtmiştir.¹⁰⁶

Burada bir gece kalınmış, ertesi gün yola koyulara üç günde Budim şehrine varılmıştır. Tuna üzerinde bulunan şehrin güzel vardır. Cezal tarafından bir kişi gelerek kendilerinin bir gece Budim’de kalması için Cezal’in rica ettiğini belirtir. Bir gün burada ikamet edip ertesi gün kendilerine gönderilen at arabalarına binerek Cezal’ın konağına götürülmüşlerdir. Saraya varıp yukarı çıktıklarında kendilerine tatlı ve kahve ikram edilmiştir. Burada iki gün ikamet edildikten sonra Havliç isimli kasabaya varıldı. Ardından dört saat mesafedeki Gudın kasabasına varılmıştır. Yolların tamiri için yoldan geçenlerden at başına üç para alınır. Ahmed Azmi Efendi kendilerinden bile yüz yirmi para alındığını belirtmiştir. Eşyaları ve hediyeleri gümrükte mühürlenip Berlin şehrine varılmıştır. Şehrin içli dışlı iki kalesi vardır. Burada gümrükçüler gelip eşyalarını kontrol etmek istemişse de Ahmed Azmi Efendi bunun kaidelerde olmadığını belirtmiştir. Gelen heyet, İmparator bile geçse eşyalarını açıp bakmak zorunda olduklarını belirtmiştir. Gümrük kontrolü için bir gün de burada ikamet etmeleri gerekmektedir.¹⁰⁷

Berlin şehrine gelindiğinde bazı köy sahipleri gelip Ahmed Azmi Efendi’ye kendilerinin at hazırladıklarını ama geç geldiklerini ve bunun parasını vermek zorunda olduklarını söylemiştir. Ahmed Azmi ise parayı şehre geç gelmelerine sebep olanlardan almaları gerektiğini belirtmiştir. Berlin’den hareketlerinin üçüncü günü Uluç kalesine vardıklarını burada kalmayıp yola devam ettikleri belirten Ahmed Azmi, burada da konak kirası istendiğini belirtmiştir. Hazırlıklar arabalara bindirip Luipseç kasabasına götürülmüştür. Ahmed Azmi Efendi, konağa geldiklerinin haberi yayılınca süvari askerlerinin başı olan Ralu namıyla bilinen Cezal’in ziyaretlerine gelip sohbet ettiklerini belirtir. Burada dinlendikten sonra yola çıkıp Nais adlı kasabaya gelindi.¹⁰⁸

Nais kalesi yolu gayet güzel bir kaledir. Kaleden üç nefer gelip hoş sözler ederek sohbet etmişlerdir. Ahmed Azmi Efendi ve maiyetindekiler Nais’den ayrılarak üç günde Berselav kalesine varmışlardır. Kale yetmiş ahaliden oluşur ve Leh hududunda yer alır. Burada birkaç gün dinlendikten sonra Naymarik, Parhoviç ve Ravdin

---

¹⁰⁶ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 7-9.

¹⁰⁷ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 10-12.

¹⁰⁸ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 13.

kasabalarından geçerek Galuguğ ismindeki kaleye varıldı. Leh hududuna dört saat mesafededir. Ahmed Azmi Efendi, Neyzaliç, Garinberk ve Gurusun kasabalarından geçerek Frankfurt şehrine geldiğini belirtmiştir. Burada senede iki üç defa panayır kurulur, halk alışveriş yapardı. Burada iki gün ikamet edip tekrar yola çıkmışlardır. Berlin'e üç saat mesafede olan Kipnik kasabasına varmışlardır. Ahmed Azmi Efendi, Berlin'de kalacakları konağın hala hazır olmadığını ve bu yüzden burada birkaç gün ikamet edeceklerini belirtmiştir. Mayıs ayının on üçüncü günü Berlin'e girmeye karar verilmiştir. Berlin'e otuz seneden beri elçi gelmediği, halkın kar kış demeden kendilerini görmek için sokaklara döküldüğünü belirtilmiştir.¹⁰⁹

Ahmed Azmi Efendi, ilk olarak başvekil ile görüşmüştür. Ardından ikinci başvekilin kendileri için düzenlediği ziyafete katılmıştır. Ertesi gün name-i hümayunu krala teslim etmek için saraya davet edilmiştir. Ahmed Azmi Efendi, Krala mahsus altı atlı arabaya hediyeleri yüklemiş ve arabalardan birine de kendileri binmiştir. Saraya vardıkların da bir devlet görevlisi öncülüğünde kralın olduğu odaya doğru ilerlemişlerdir. Ahmed Azmi Efendi bir divanın üzerinde oturan kralı görünce ona doğru ilerlemiş ve "*Şevketli, muhabbetli, kudretli, azimetli padişahımın name-i hümayun ve hediyelerini arz ederim.*" dediğini belirtir. Kral ise ziyaretlerinden memnun olduğunu, Osmanlı Devleti ile aralarındaki dostluğun devam edebilmesi için elinden geleni yapacağını belirtmiştir. Ahmed Azmi Efendi bu görüşten sonra konaklarına geri döndüklerini belirtmiştir.¹¹⁰

Dış ülkelerden Berlin'e gelen elçilere kralın özel ziyafet vermesi adetten değilken Osmanlı elçisi için bir ziyafet düzenlenmiştir. Ahmed Azmi Efendi, ertesi gün kralın veliahtı olan oğullarının konaklarına davet edilmişlerdir. Ahmed Azmi Efendi burada sohbet ettikten sonra konaklarına geri dönmüştür Berlin'de on bir ay ikamet etmiştir. Buldukları bu süre içinde kendilerini eğlendirmek için çeşitli eğlenceler düzenlendiğini ifade etmiştir. 1256 senesinde kral, Ahmed Azmi Efendi'yi sarayına davet edip cevap nameyi takdim edeceğini bildirmiştir. Yol ihtiyaçlarının karşılanması için on beş gün daha Berlin'de ikamet etmişlerdir. Berlin'den ayrılarak altı günde Saksonya Herseki'nin Derzeti şehrine varıldı. Şehir Elbe nehrinin kenarında, etrafında bağ ve bahçeler yer alır. Ahmed Azmi Efendi Elbe nehri üzerinde on beş on altı kemerli etrafı parmaklı taş körünün bulunduğunu belirtir. At

¹⁰⁹ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 14-17.

¹¹⁰ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 18-21.

tedariki için Avusturya tabir olunan yere gelmiş ve burada bir gün ikamet etmişlerdir. bir adamın gelerek.¹¹¹

Ahmed Azmi Efendi, buradaki ahalinin şehre bir yabancı geldiğinde ondan kazanacağı parayı pulu düşünmediğini, gelenler için ziyafet düzenleyip eğlenceler tertip ederek şehirlerini güzel tanıtmak gayretinde olduklarını belirtmiştir. Şehrin önemli yerlerini gezdirip bundan iftihar duyduklarını ifade etmiştir. Ahmed Azmi Efendi, Berlin'de bulunduğu on bir ay içerisinde Prusya'yı harbe sokmak hususunda gayret göstermesi için emir ve talimatlar almıştır. Fakat bir şey yapmaya muvaffak olamamıştır. Zıştovi anlaşması imzalanmış ve Avusturya ile barış yapılmıştı. Yaş anlaşması da imzalanmak üzere olduğu için artık Berlin'de oyalanmasına gerek kalmamıştır. Viyana'ya elçi olarak gönderilen Ebubekir Ratıb Efendi de henüz buraya gelmediği için Ahmed Azmi Efendi buraya uğramadan geçmiştir. Budin ve Temeşvar üzerinden Eflak sınırına girmiştir. Tuna, Bükreş, Tutrakan, Şumnu, Karnabat, Kırkkilise, Bergos, Silivri ve Çorlu'dan geçerek 1792 yılında İstanbul'a dönmüştür.¹¹²

2.1.2. Konu Dışı Açıklama

Ahmed Azmi Efendi, sefaretnamesinin bu bölümünde, kendisinden önceki elçilerin uğradıkları yerler hakkında geniş bilgiler verdiğini ve bu yüzden bu konulara tekrar değinmesinin çok gereksiz olacağını ifade etmiştir. Ahmed Azmi Efendi, dikkate değer konularda gerekli bilgileri verdiğini belirtmiştir.¹¹³

2.1.3. Prusya Devleti'nin İç Nizamı ve Ahali Hakkında

Avrupa'dan gelip Prusya'nın şehri olan Berlin'de ikamet eden elçilerin getirdikleri kâğıtları krala arz etmek ve daha sonra cevapları yazmak için iki başvekilleri vardır. Başvekillerin maiyetinde kâtipleri vardır. Kâtipler maliye, ticaret, askerlerin ulufe yazıları ve şehrin mühimmatı ile ilgili yazıları yazmakla görevliydi. Bu iki başvekilliden biri hariciye nazırıdır. Eğer bir kişi hatalı bulunup görevden uzaklaştırılmışsa bile bir gün lazım olur gelir diye düşünmüşlerdir. Memurlar maaşları ile geçimlerini sağladıktan sonra kıyafetlerine özen gösterirlerdi. Şehirde durumu iyi olan herkes üçer beşer nefer hademe çalıştırırdı. Şehirde boş dolaşan

¹¹¹ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 22-25.

¹¹² Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 27-40.

¹¹³ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 44.

kimse yoktu ve herkes bir işle meşguldü. Boş adamlar olsa bile az bir para karşılığı karhanelerde çalışmaktaydı. Şehirde serseri çok nadirdir. Prusya devleti dışarıdan pek fazla ürün almamaya dikkat etmiştir. Yetiştirilmesi mümkün olanları kendileri ekip biçmiştir. Sermayenin dışarı çıkmasını önlemeye çalışmışlardır. Dışarıdan bir şey gelse bile bundan gümrük vergisi alınmıştır. Ülkelerinde olmayan şeyleri bile tohumunu alıp birkaç sene içinde kendileri yetiştirmiştir. Ahmed Azmi Efendi, bu bölümde İbn-i Haldun'un da mukaddimesine değinmiştir. İnsanların ömrü olduğu gibi devletlerinde ömrü olduğunu ifade etmiştir. Prusya tophane, cephane ve kalelerini korumak için askerleri sürekli hazır bulundururdu. Askerler hazır durumda olmak için her gün talim yapardı.¹¹⁴

2.1.4. Hayvan Konak Yeri Hakkında

Prusya'da yolcuların ve atların sıkıntı çekmemesi için her dört saatlik mesafede bir hayvan konak yeri bulunurdu. Ulaklar için her hayvan konak yerinin on altı at ve at arabaları vardı. Bu sayı bazen yirmi ya da yirmi dört olurdu. Hayvan konak yerlerinin yolları temiz ve düzgündü. Atları beslemek için bir görevli olduğu için zahmet çekmeye gerek yoktu. Hayvan konak yerinin masrafları giderildikten sonra kalan para kral hazinesine aktarılırdı.¹¹⁵

2.1.5. Hazine Hakkında

Ahmed Azmi Efendi, Büyük Friedrich'in vasiyetnamesinin içeriğinden bahsetmiştir. Bu sefaretnamede "Memlekette işsiz adam bulunmaması gerektiği, memleketin akçesinin memlekette kalması gerektiğinden bahsetmiştir." Eğer birinin öküzü ölür veya zahiresi helak olursa onu mağdur etmemek için öküz tahsis edilip zahire verilirdi. İnsanlar bulunduğu yerde iş bulamadığı takdirde başka beldelere kaydırılıp buralarda iş bulmaları sağlanırdı. Eğer insanlar aç bırakılıp hırsızlığa ve dilenmeye mahkûm edilirse bunun devlete zarar vereceğini düşünmüşlerdir. Savaş sırasında halka yük olmamak için masrafların çoğu kral hazinesinden karşılanırdı. Bu dönemde Prusya hazinesinin durumu oldukça iyi durumdaydı.¹¹⁶

---

¹¹⁴ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 46-52.

¹¹⁵ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 54.

¹¹⁶ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 55.

2.1.6. Halkın Durumu

Prusya memleketinde has, tımar ve zeametın halkın mülküydü. Has olan köylerin ahalisi ev başına vergi ve aşar vermekteydi. Devlete verilen senelik vergi ise 40 kuruştur.¹¹⁷

2.1.7. Zahirre Durumu

Zahireler depolarda birikirdi. Savaş zamanında veya ihtiyaç durumunda buradan alınıp kullanılırdı. Boşaltılan depolar ürünlerin bol olduğu zamanlarda yeniden doldurulurdu. Bu şekilde hem halk zarar çekmemiştir hem de devlet rahat etmiştir.¹¹⁸

2.1.8. Asker Hakkında

Prusya devletinin iki yüz yirmi bin kadar yerli ve yabancı askeri mevcuttu. Yüz otuz bin piyade, altmış bin süvari ve on iki bin topçu askeri bulunurdu ve üç bölükten oluşmaktadır. Her bölük senede dokuz ay evine yurduna varıp ziraatla uğraşırđı. Dokuz ay sonra ise giden bölük geri gelir yerine diğer bölük giderdi. Berlin şehrinde olanlar günde bir saat nöbet tutardı. Askerler meydanlara çıkıp iki üç saat cenk talimi yaparlardı. Halk bu talimleri izlemek için sokaklara dökülürdü. Bazı dönemlerde bu talimlere Flemenk ve İngiltere askerleri de katılırdı.¹¹⁹

2.1.9. Cephane ve Tophane Mühimmatı Hakkında

Prusya'nın top ve mühimmat cephanesinden başka Berlin'de de iki tabakalı bir cephaneleri mevcuttur. İlk tabakasınday top, havan ve humbara, ikinci tabakasınday ise tüfenk ve kılıç vardır. Kılıçları bugün ustanın elinden çıkmışçasına tertemizdir. Menziller arasında mühimmat atlar aracılığı ile taşınır. Satmak şöyle dursun yerlerine kirli bile bırakmazlardı.¹²⁰

2.1.10. Hatime/ Sonuç

Ahmed Azmi Efendi bu bölümde seyahatlerinin sonucunda görüp ettiklerini değerlendirip bir takım kanaatlere varmıştır. Ahmed Azmi Efendi'ye göre Osmanlı memleketinde de rüşvetin hemen kaldırılması gerekmektedir. Her memurun geçimine uygun bir maaş verilmeli ve işin başına ehil kişilerin getirilmesi gerektiğini

---

¹¹⁷ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 56.

¹¹⁸ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 57-59.

¹¹⁹ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 60-62.

¹²⁰ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 63-68.

belirtmiştir. Devlet memurları nizam ve usulleri bozacak bir suçları olmadığı sürece işlerinden çıkarılmamalıdır. Ahmed Azmi Efendi, askerlerin özellikle topçuların ve denizcilerin iyi yetiştirilmesini, yaz kış savaşa hazır bulunmaları gerektiğini ifade etmiştir. Ancak bu şekilde Osmanlı Devleti'nin düşmana galip gelebileceğini ifade etmiştir.¹²¹

2.2. Mehmed Vahid Efendi'nin Fransa Sefaretnamesi

Seyyid Mehmed Vahid Efendi, Sefaretnamenin girişinde Allah'a şükür, peygamberi Hz. Muhammed'e ve ashabına salat ü selam ile başlamıştır. Vahid Efendi, Rusya'nın Prusya ile anlaşma yaparak Fransa'ya karşı cephe aldığını, Rusya'nın Osmanlı Devleti ile de dostane ilişki içinde olmadığını ve bu yüzden Fransa'nın ve Osmanlı'nın aynı safhada yer alması gerektiğini belirtmiştir. Fransa ve Osmanlı'nın anlaşıp Rusya üzerine asker göndermesi ve bu konuda bir anlaşma yapıp gizli maddelerin düzenlenmesi için Napolyon'a bir elçi gönderilmesi gerektiğini söylemiştir. Elçilik görevi Nişancılık rütbesiyle kendisine verilmiştir. H. 18 Şevval 1221/ M. 28 Aralık 1806 Pazartesi günü İstanbul'dan hareket eden Vahid Efendi yanında Prav adlı şahısla Davutpaşa'da dört saat beklemiş, geceyi Küçükçekmece'de geçirip oradan da Silivri ve Çorlu yoluyla Edirne'ye geçmiştir. Fransa İmparatoru'na ve maiyetine verilecek hediyeler için Edirne'de 4 gün beklemiştir.¹²²

2.2.1. Edirne'deki Durum

Vahid Efendi, Edirne'ye vardığında Rumeli'de Nizâm-ı Cedid konusu ve Kadı Mustafa Paşa olayından dolayı halkın bir kısmının eski suçlarından korkup yeni düzenlemelerden haberdar olmadıkları için yapılan hazırlıkları kendilerine karşı olduğunu zannetmiştir. Vahid Efendi, durumu eşrafa anlatıp ahaliyi yatıştırıp, tez elden Rusçuk taraflarına mühimmat gönderilmesine çalıştıklarını belirtmiştir.¹²³

2.2.2. Edirne'den Vidin'e Hareket

Vahid Efendi, Reisü'l-küttâb'tan gelen emir üzerine Fransa'ya gidecek hediyelerin Rusçuk ve Vidin taraflarında hazırlanıp gönderileceği ve vakit kaybetmeden yola çıkması emri üzerine ayın 27. günü yola çıkmıştır. Hasköy, Papaslı, Filibe, Tatarpazarı ve Paalanga'dan gece gündüz hiç durmadan geçerek Yenihan ve İhtiman

¹²¹ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 70-72.

¹²² Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, Ebuzziya Matbaası, İstanbul 1304, s. 1-4.

¹²³ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 4-6.

yerlerine ulaşmıştır. Burada Rumeli Valisinin gönderdiği kişiler ve ağalardan oluşan karşılama heyeti ile birlikte Sofya'ya girilmiştir. Soğuk ve şiddetli soğuk nedeniyle burada iki gün boyunca mecburi ikamet edilmiştir. Vidin yolunda bir Fransız kuryesi gelip, Fransız askerinin Saksonya topraklarından Varşova'da bulunan Rus askerinin de kentin karşısında bulunan Praga köprüsünü yakarak altı saatlik mesafe geri çekildiğini bildirmiştir. Yolların buz tutması üzerine kırk elli kişilik bir grup buzları kırarak yolu açmıştır. Balkan denilen taşlık bir yer olan Berkofça kazasına güçlükle ulaşabilmiştir. Berkofça'dan Vidin'e geçmiş aldığı izin üzerine bir gün Vidin'de kalmıştır.¹²⁴

2.2.3. Vidin Kalesi

Vidin kalesinin Tuna ve İstanbul kapıları etrafında olan duvarları Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa'nın kuşatması esnasında yıkılmıştır. Hendek, tabya ve metris gibi yerlerin de onarımı gerekli olduğu halde uzun süredir kalenin muhafazasından sorumlu olan Osman Paşa, onarımdan kaçınmıştır. Sınır boylarında yaşayan ahalden kimseleri idam ettirmiş ve halka zarar vermiştir. Bu defa Ruslar, Eflak bölgesini istila etmiştir. Osman Paşa bu durum üzerine hastalanmıştır. Vahid Efendi, Osman Paşa'nın öldüğünü yerine atanan Vezir İdris Paşa'nın gerekli yerleri onardığını, varoş etrafına geniş ve derin metrisler kazdığını da bizzat görmüştür. Vidin'den hareket eden Vahid Efendi Nikotin ve Fethü'l-islam kazalarında birer gece kalmıştır. Adapazarı Kalesine İstanbul'dan ayrılışının 29. günü ulaşabilmiştir. Nikotin kazasının etrafı açık bir yer olduğunu belirterek geçen yıl Sırp'ların, Belgrad bölgesinde ayaklanması esnasında Nikotin ahalisinin de düşmanca tavırlar içine girmesi ve kötülük yapması sebebiyle Vidin muhafızının gönderdiği memur, isyancıların çoğunu öldürmüştü, çarpışmalardan korkan halk Vidin'e göçmüştür. Vahid Efendi, buranın korunması için asker gönderilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca buraya yeteri kadar mühimmat ve zahire konup, yardım gönderilmesi halinde hiçbir saldırıdan etkilenmeyeceğini söylemiştir.¹²⁵

2.2.4. Avusturya Sınırdaki Uygulama

Avrupa'ya dışarıdan gelen kişiler kim olursa olsun sınırda otuz kırk gün bekletilip iyi bir insan olup olmadığı araştırılıp, iyi haline karar verilince sınırdan geçmelerine izin

¹²⁴ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 6-7.

¹²⁵ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 8-9.

verilmiştir. Ziyaretçilerin bekleme sırasında alış veriş yapmaları yasaktı. Fransa tarafına gidip gelenlerin hasta değillerse yirmi dört saatten fazla bekletilmemeleri hususunda Avusturya İmparatoru tarafından sınır kapılarındaki subaylara bir tenbihname gelmiştir. Bu uygulama gereğince hekimler gelerek Vahid Efendi'nin maiyetindeki kişilerin sağlık kontrolünü yaptıktan sonra elçilik heyetinin geçişine izin verilmiştir. Sınırdan geçtikten sonra Vahid Efendi ve beraberindekiler dört günde Mehadiye ve Tregora köylerini geçmiştir. Şiş ve Lügoş kasabalarını geçerek Temeşvar'a varmıştır.¹²⁶

2.2.5. Temeşvar Kazası ve Temeşvar Kalesi

Temeşvar, Macar hükümetine bağlı Banat eyaletinin başkentidir. Otuz derece boylamı ile kırk beş derece enleminin kesiştiği yerdedir. Kanuni Sultan Süleyman tarafından fethedilmiştir. Vahid Efendi, söylentilere göre kale ve şehrin harap olması sebebiyle eski yerinin değişmiş olabileceğini, Temeşvar'ın çevresinin düzlük ve varoş durumda olduğunu, kale içindeki sokakları geniş zarif olduğu hakkında bilgi vermiştir. Her biri dörder beşer katlı kargirden büyük ve yüksek iki yüz kadar hanesi olduğunu da belirtmiştir. Temeşvar kalesi ise çepeçevre birbiri içinde uzunluğuna kemerli kargir üzerine düzgün siperli bölüm bölüm üç takım tabyası ve her tabyadan diğerine geçmek için büyük hendekler üzerinde sıra sıra asma köprüleri vardır. Tabyaların altındaki mahzenlerde her türlü mühimmat hazırdır. Savaş aletlerinin hepsi tertemiz ve ıslıl ışıldır. Beş bin askeri barındırabilecek üç tane büyük kışlası vardır. Şehrin nüfusu yaklaşık sekiz bin kişidir. İnsanları güçlü ve güzel görünüşlüdür. Fakat havası kötüdür. Temeşvar'dan yola çıkılmış ve Kılan Kanije köyde kalınmıştır. Segedin, Zatma ve Kestelik kasabalarından geçilerek Petri ve Orkun köylerinde birer gece kalınmıştır. İstanbul'dan ayrılışının 41. günü Peşte şehrine varmıştır.¹²⁷

2.2.6. Peşte Şehri

Peşte, otuz yedi derece beş dakika boylamı ile kırk yedi derece yirmi sekiz dakika otuz saniye enleminde yer alır. Macaristan'ın en büyük kasabasıdır. Budin kalesi ile Peşte'nin arasından Tuna nehri geçer. Şehirde gösterişli evler ve dükkânlar ile pek

¹²⁶ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 10.

¹²⁷ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 11-14.

çok kilise, zahire ambarları bulunur. Halkı Rum, Bulgar, Avusturyalı ve Macarlardan oluşur. Ahali sanat ve ticaretle uğraşmaktadır.¹²⁸

2.2.7. Budin Kalesi

Budin Kalesi Tuna kıyısından bir kurşun menzili uzaklığında bulunur. Peşte'nin güneyinden kuzeyine doğru uzanan kıyı boyunca güzel evleri, bağ, bahçe ve ılıcaları olan güzel bir beldedir. Nüfusu yirmi beş bin civarındadır. Bu bölgede meşhur bir okul bulunmaktadır. Bu okulda felsefe, politika, dil eğitimi verilmektedir. Halktan ve yabancılardan isteyen herkes eğitim alabilmektedir. Vahid Efendi, Budin'den ayrıldıktan sonra Nijger, Todoros Postaları, Ketse ve Rab mevkielelerinden geçerek 46. gün Viyana'ya ulaşmıştır.¹²⁹

2.2.8. Rab Kalesi

Rab Kalesi'nin çevresi çetin surlarla çevrilidir. Şehirde on üç bin kişi yaşamaktadır.¹³⁰

2.2.9. Viyana Kalesi

Viyana Kalesi otuz buçuk derece boylamı ile kırk sekiz derece on üç dakika enlemleri arasında yer alır. Tuna nehrinin kenarında tuğladan yapılmış müstahkem bir kaledir. Kale içinde dörder, beşer ve altışar katlı üç yüz ev, çeşitli bilim dallarında eğitim veren okul, medrese ve kiliselerin bulunmaktadır. Şehirde büyük bir kütüphane, cephane, teşrihhane (otopsi salonu), tıp okulu, asker kışlaları, tiyatro ve eski yapı bir kral sarayı bulunmaktadır.¹³¹

2.2.10. Viyana Kütüphanesi

Viyana kütüphanesinin büyük bir salonu bulunmaktadır. Etrafı çepeçevre mahfil ve şerefe şeklinde çıkıntı tarzında, basık tavanlı dikdörtgen şeklinde mimari bir yapısı vardır. İçerisinde üç yüz bin kitap mevcuttur. Gümüş ve sırma mahfazalar içinde saklanan üç adet Kur'an ve bir adet de Kaside-i Bürde Vahid Efendi'nin ilgisini çeken eserlerdendir.¹³²

---

¹²⁸ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 15.

¹²⁹ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 15-16.

¹³⁰ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 17.

¹³¹ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 18.

¹³² Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 19-20.

2.2.11. Viyana Cephanelisi

Viyana cephanelisi yaklaşık olarak yüz elli arşın uzunluğunda on beş zira eninde kargir bir binadır. Binada dört koğuş vardır. Her birinin koridor başlarında duvar tarafına açılır tel örme ikişer kapısı ve içleri ağaçtan ızgaralı takım takım dolapları, kullanılabilecek durumdaki tabanca ve diğer savaş araç gereçlerinin bu dolaplara düzenli bir şekilde istif edilmiştir. Sorumlu kişiler tarafından sürekli bakımları yapmıştır. Fransızların Österliç Savaşı'nda Viyana'ya gelerek bu cephaneliden beğendikleri savaş malzemelerini almışlardır. Burada ayda beş altı bin tüfek üretilmiştir.¹³³

2.2.12. Otopsi Salonu

Otopsi salonu ve tıp okulu üç katlı büyük bir binadır. İçinde hasta ve doktorlar için odalar, öğretmen ve öğrenci odaları bulunmaktadır. Bina çok düzenlidir. Avrupa'da bir benzeri dahi bulunmamaktadır. Otopsi salonunda üzeri camlı sandıklar içinde balmumundan insan heykelleri bulunmaktadır. Bu heykeller üzerinde çeşitli hastalıklar belirtilerek uygulama yapılmaktadır. Cenin, rahim, çocuk ve doğum gibi durumlar bütün ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Cenin doğuncaya kadar anne karnındaki geçirdiği evreleri cerrahlara daha iyi göstermek için beş günlük, beş haftalık diye ölü doğmuş ceninleri ve üç dört kollu olan kadavralar otopsi salonuna toplanarak keskin ve saf sitlerle dolu sürahi ve kâseler içerisinde sergilenmiştir. Vahid Efendi bu durumu hayretle karşılamış ve çok şaşırılmıştır.¹³⁴

Viyana sokaklarında süvarilerden başka kimse ata binmemektedir. Gücü olanların ve ahalinin ileri gelenlerinin araba veya hinto ile seyahat etmektedirler. Sokaklar daha temiz olsun diye baştanbaşa siyah taşlarla çevrilidir. Fakat sokakları dar ve evlerin yüksek olması sebebiyle mahalle araları iç açıcı değildir. Avusturyalılar biraz tutucu bir millettir. Resim ve heykellere düşkündürler. Hazineyi gezen Vahid Efendi orada gördüğü mücevher, eski maden, gümüş, sürahi, bardak, tabak gibi şeylerin Türk devlet adamlarında da bulunabileceğini belirtmiştir. Şehrin varoşlarındaki evlerin sayısı sur içindeki evlerden beş kat fazladır. Avrupa'nın merkezi olmasından dolayı burada ticaret yapan Hristiyan, Müslüman ve Yahudilerden tüccarların bulunmaktadır. Şehrin etrafında ayna ve cam fabrikaları vardır. Kral için altı yüz

¹³³ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 21.

¹³⁴ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 22-23.

kese akçeye yaptırılmış yemek takımları görülmeye değerdir. Çanakların üzerindeki süslemeler oldukça güzeldir. Viyana'daki hamamlarda insanların fiçıyla yıkanmaktadır. Tıpkı bir ördek gibi suya dalıp çıkmışlardır. Banyo yapabilmek için sıkıntı yaşayanlardan biri de Vahid Efendi olmuştur.¹³⁵

2.2.13. Fıkra

Fransız İmparatoru ile görüşmek için Viyana'ya gelen İran elçisine Fransız elçisi General Anderyos özel bir davet vermiştir. Ertesi gün de Osmanlı heyeti için verilecek yemeğin malzemelerini Fransız elçisi sipariş etmiştir. Türk aşçıları da yemeği yapmıştır. Yemek sırasında İran elçisi helvayı çok beğenmiştir. Vahid Efendi ise “*hay hay bizim gaziler helvamız meşhurdur.*” Diyerek alaylı sözlerle diğer helva tabağını da uzatmıştır.¹³⁶ Elçi de mahcup bir şekilde teşekkür edip önüne eğilmiştir.¹³⁷

2.2.14. Konu Dışı Bilgi

Bu bölüm elçilere verilen davet ve Avusturya devlet adamlarının tutumu hakkında yazılmıştır. Elçilerin yolları üzerinde bulunan ülkelerin başkentlerinde ileri gelen kişiler veya devlet adamlarına ikramda bulunmaları, onlar için ziyafet düzenlemeleri öteden beri sürdürülen bir gelenektir. Vahid Efendi, Viyana'da birkaç gün kaldıktan sonra H. 9 Zilhicce 1221/ M. 17 Şubat 1807 gecesini oradan ayrılarak Dülgesdorf ve Madyaglef köylerine uğramıştır. Daha sonra Beron kalesine geçmiş oradan Yeşo kasabası ve Ulmuç kalesini görerek Heravejd adlı köyde kalmıştır.¹³⁸

2.2.15. Beron Kalesi

Beron kalesi, güneyden kuzeye doğru uzanan iki tepe üzerine yapılmıştır. Yan tarafında bağ, bahçe ve tarlalar bulunur. Ön tarafı ise düz bir ovadır. Morovya eyaletinin meşhur ticaret merkezlerinden biridir. On beş bin nüfusa sahip bir beldedir.¹³⁹

---

¹³⁵ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 24-29.

¹³⁶ Gaziler Helvası; un, şeker ve tereyağı kullanılarak hazırlanan bir un helvası çeşididir. Edirne'ye özgü olarak bal ile tatlandırılmaktadır. Edirne'de askerler sefere çıktıkları zaman helva ile uğurlanıp seferden döndükleri zaman helva ile karşılanmıştır. Yapılan helva dualar ile yenmiştir. Bu nedenle zamanla Gaziler Helvası olarak anılmaya başlanmıştır.

Bkz. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/edirne> 08.08.2019.

¹³⁷ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 30.

¹³⁸ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 31.

¹³⁹ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 33.

2.2.16. Ulmuç Kalesi

Ulmuç kalesi on iki bin nüfuslu bir yerdir. Temeşvar kalesi gibi sağlamdır ve dükkânlar son derece güzel ve renklidir. Halkı tatlı dilli ve hünerlidir. Çok sayıda fabrika ve diğer sanatlara ait tezgâhlar ve eğitim veren büyük bir okul bulunmaktadır. Ulmuç kalesine hinto onarımı için uğradığını belirten Vahid Efendi, askerlerden ve halktan ziyaretine gelen kişilerin kendisinden Osmanlı parası istediklerini, onlara kâğıt akçe ve bakır para verdiğini ifade etmiştir. Daha sonra Granburg ve Şikotşov kasabalarında birer gece kalıp Karakoya şehrine varmışlardır. Burada İran elçisi ile karşılaşmış sohbet etmişlerdir.¹⁴⁰

2.2.17. Karakoya Şehri

Karakoya, Galiçya bölgesinde bulunan ve Vistül şehrinin, otuz yedi derece kırk sekiz dakika boylamı ile elli derece on dakika eylemi arasında yer alır. Çok sayıda köyü vardır. Şehirde büyük konaklar, okullar, 75 kilise, 1 kışlak ve 1 tiyatro vardır. Şehrin etrafında kurşun, tuz, tunç, demir ve kaliteli mermer madenleri vardır. Polonyalılar Osmanlıya saygı ve bağlılıklarını belirtmek için kadın, erkek, büyük, küçük gruplar halinde yollara dökülmüşlerdir.¹⁴¹

Varşova'dan doksan saat uzaklıkta bulunan İvanoviçe, Siniskov, Zadnoviç ve Istraviç postalarındaki yolların ise kötü olması sebebiyle heyet yavaş ilerlemiştir. On gün on gece yolculuktan sonra Varşova'ya varılmıştır. Vahid Efendi tercümanlarından birini Taleyrand adlı Dışişleri Bakanına göndererek geldiklerini haberdar etmiştir. Taleyrand konak muhafazası için on nefer askeri göndermiştir. Ancak yiyecek ve içecek masrafını karşılamamıştır. Vahid Efendi bu durumu “*alçak yaradılışlı olduklarını gösterdiler*” diyerek yadırgamıştır. Vahid Efendi yanındaki nakdi kullanarak gerekli malzemeleri sağlamıştır.¹⁴²

2.2.18. Konu Dışı Bilgi

Vahid Efendi bu bölümde Fransa Devleti tarafından İran elçisine günlük on iki Macar altını verildiğini, kendisine ise kırk bin kuruş verildiğini belirtmektedir.

¹⁴⁰ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 34.

¹⁴¹ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 35-36.

¹⁴² Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 37-38.

Ayrıca beraberindekilere beş bin kuruş harcırah ve on bin kuruş değerinde mücevher ve resimli bir kutu armağan edildiğini ifade etmiştir.¹⁴³

2.2.19. Taleyrand İle Görüşme

Vahid Efendi, Fransız Dışişleri bakanı olan Taleyrand ile görüşme talebinde bulunmuştur.¹⁴⁴ Varşova'ya varışının üçüncü günü maiyetiyle birlikte Taleyrand'ın evine gitmiştir. Yolda Polonyalıların sokaklara dökülüp Osmanlı heyetini karşıladığını anlatılmıştır. Vahid Efendi konağa gidince Taleyrand ile görüşmüştür. Taleyrand ertesi gün Vahid Efendi için ziyafet vermiştir. Vahid Efendi ziyafette Taleyrand'a iltifatlar etmiştir. Taleyrand geleneklere aykırı olarak iki saat sonra Vahid Efendi'nin kaldığı konağa gelerek kendisine olan yakınlığını göstermiş karşılıklı iyi niyetlerde bulunmuşlardır.¹⁴⁵

2.2.20. Varşova Şehri

Varşova, Vistül ırmağı yanındadır. Kale ve surlarla çevrili değildir. Yaklaşık doksan bin nüfusu vardır. Otuz sekiz derece kırk dakika otuz saniye boylamı ile elli iki derece on dakika enlemleri arasında yer alır. İçerisinde pek çok üniversite, okul, hastane, kilise, 1 kütüphane, silah depoları, zahire ambarı, askeri kışlalar, tiyatro ve konaklar vardır. Çariçe Katherina zamanında kütüphaneden iki yüz bin kitabın alınarak Petersburg'a götürülmüş ve halk bunu büyük bir üzüntüyle karşılamıştır. Şehirdeki evler diğer büyük kentlerdeki gibi düzenli ve bakımlı değildir. Paris sokakları gibi pis kokmaktadır. Şehirde yaşayan Yahudiler çocuklarının eğitimi üzerinde titizlikle durmaktadır. Felsefe, geometri ve çeşitli dillerde eğitim görmektedirler. Bir birlerini şiirle övüp yermektedirler. Vahid Efendi kendisinin de bu şiir meclisine katıldığını ifade etmiştir. Polonyalılar önceden Çerkes cepkenine benzer elbiseleri varken başka ülkelerin egemenlikleri altına girmeleriyle kıyafetlerini de değiştirmişlerdir. İkinci yemeğinden sonra halk, mesire alanlarına iner gezinir. Zenginler evlerinde balo denilen toplantılar düzenler, kadın erkek çift olup dans ederler. Davetlerde yemek, dondurma, kahve veya çay ikram edilirdi.¹⁴⁶

¹⁴³ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 39.

¹⁴⁴ Taleyrand hakkında detaylı bilgi için bakınız; Enes Faruk Erdem, "Talleyrand: Avrupa'nın En İyi Diplomatı", *Gazete Bilkent*, Ankara 15.03.2014.

¹⁴⁵ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 42.

¹⁴⁶ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 42-44.

2.2.21. Dokundurma

Bu bölümde baloda İran elçisiyle yaşadığı olayı anlatan Vahid Efendi, baloda bir kadının başına yeşil bir kurdele saran kadın gördüklerini İran elçisinin kendisine taş atarak “*bu kadın Varşova emirlerinden olsa gerek.*” demiştir. Vahid Efendi’de “*buralarda emir ile Ermeni’yi fark etseler, imtiyaz için sardığını zannedebilirler.*” demiştir. İran elçisi söylediği sözlere pişman olarak susmuştur. Vahid Efendi İran elçisi ile karşılaştığı her an gergin dakikalar yaşanmıştır.¹⁴⁷

2.2.22. Gelenek

Vahid Efendi, Avrupalı erkeklerin gündüz yemeklerini eşleriyle yediklerini, gece yemeklerini de bazen büyük davetlerde kadınların sofrada oturduklarını, erkeklerin ise “*aç köpek çengeline bakar gibi*” karıları insaf edip yemek verirse yediklerini, eğer vermezlerse aç kaldıklarını ifade etmiştir. Vahid Efendi kendisi de şehirde uzun süre kalıp şehrin ileri gelenleriyle yakınlık kurmuştur. Bu sürede Avrupalıların pek çok âdetine vakıf olmuştur.¹⁴⁸

2.2.23. Fikir

Vahid Efendi bu bölümde Fransız imparatorunun amaçlarını gerçekleştirmek için her yola başvurduğunu belirtmiştir. Kâtip Çelebi’nin Cihannüma eserinden alıntı yaparak “*her milletin kendine göre bir özelliğinin olduğunu, İtalyanın takvası, Almanın orucu, Polonya’nın köprüsü ve Fransızların da vefasızlığı meşhurdur*” diyerek, Fransızların güvenilir bir millet olmadıklarını ifade etmiştir.¹⁴⁹

2.2.24. Polonya ve Topraklarının Durumu

Litvanya ve Polonya sınırları otuz beş yıl önce otuz beş voyvodalık halinde iki kısma ayrılmıştır. Polonya sınırları beş-elli derece boylamı ile kırk sekiz-elli altı derece kuzey enleminde yer alan geniş bir ülkedir. Polonya’da 5 ay kış 7 ay bahar, yaz ve güz olarak geçer. Toprakları siyah ve kumludur. Toprağında kuşkonmaz, yağlı ağaç ve kehribar parçaları bulunur. Dağlık bölgelerde ise birkaç çeşit demir, bakır, kurşun maden kömürü ve mıknaş çıkar. Karakoya’dan Eflak-Boğdan tarafına doğru Karpat dağları kenarında temiz tuz, kükürt, alçı taşı ve çakmak taşı ocakları vardır. Sandomir ve Karakoya Polonya’nın en verimli topraklarıdır. Podolya ve

¹⁴⁷ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 45-47.

¹⁴⁸ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 48.

¹⁴⁹ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 49-50.

Ukrayna bölgesinde Mısır güherçilesi gibi iyi cins güherçile elde edilir. O dönemlerde Polonya devlet topraklarının çoğunun Polonya kralıyla devlet adamlarının elinde malikâne ve has olarak bulunmuştur. Topraklar Eflak Çingeneri gibi birbirleri ve kendi memleketleri arasında alınıp satılabilen halkın gayretleri ile ekilip biçilmiştir. Bu toprakların daha sonradan Prusya ve Avusturya eline geçmesi ile bir kısım düzenlemeler yapılmış, boş araziler kiraya verilmiştir. Mülk arazileri ise sahipleri ölmüş ise mirasçılara pay edilmiştir.¹⁵⁰

2.2.25. Polonya'nın Nüfusu ve Demografik Yapısı

Polonya'nın Gelroy, Karakoya, Lübnin ve Varşova gibi büyük şehirleri dışında pek büyük şehri yoktur. Geri kalan şehirleri köyden farksızdır. Halkın çoğu tarımla uğraşmaktadır. Nüfusu azdır. Polonya 31 sene önce 1776 yılında Avusturya, Rusya ve Prusya tarafından paylaşılması sonucu yapılan nüfus sayımında 13.000.000 olduğu görülmüştür. 1795 yılında Polonya kralının yönetimine son verilince toprakları yine bu üç devlet arasında paylaşılmıştır. Bu ikinci paylaşım sonunda yapılan nüfus sayımı sonucunda nüfusun 260.000 daha fazla olduğu belirtilmiştir. Polonya diğer ülkeler gibi sanayileşmemiştir. Halk ihtiyacı olan patiska, ince çuha, tülbent, pamuk, ipekli kumaş ve diğer eşyaları almak için ellerindeki sermayeyi boşa harcamaktadır. Buna önlem olarak bunları kendi ülkelerinde dokutmak ve nüfusu artırmak için gayri meşru çocukları piçhanelerde yetiştirmişlerdir.¹⁵¹

2.2.26. Piçhaneler

Polonya piçhanelerini siyah elbiseli, dünyadan el etek çekmiş kadınlar tarafından yönetilmiştir. Kilise içerisinde özel bölümlere ayrılmış odalardan oluşur. Eğitimci, öğretmen ve hocaların ücretini devlet veya halk ödemiştir. Burada eğitilen çocuklardan işe yarayanları beslemelik olarak verilmiştir ve başka okullara gönderilmiştir. Vahid Efendi'ye de beğeneceği bir çocuğu hibe edebileceklerini bildirmişlerdir. Vahid Efendi piçhaneyi ziyaret edip 150 kadar çocuğa bakmıştır. Çocukların perişan bir halde olmasından dolayı odalarına bahşiş gönderip oradan ayrılmıştır. Piçhanelerin girişinde dönme dolaplar vardır. Piçler gece buraya bırakılırdı. Görevliler de oradan alıp deftere kaydını yaptıktan sonra çocuğu sütanneye teslim ederdi.¹⁵²

¹⁵⁰ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 50-52.

¹⁵¹ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 54-55.

¹⁵² Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 58-59.

2.2.27. Polonya'nın Asker Sayısı

Prusya bölgesinde eskiden 10.000.000 nüfus vardı ve bunlardan 198.000.000 gelir elde edilirdi. Prusya 240.000 muvazzaf ve eğitimli asker beslemekteydi. Hristiyan ülkelerde olduğu gibi halkın %2'si asker yapılırsa Prusya'ya karşılık Polonya'nın en az 250.000 askeri olabileceği belirtilmiştir.¹⁵³

2.2.28. Konu Dışı Bilgi

Vahid Efendi Prusya'nın kuruşuna taler denildiğini ve her bir talerin altı Polonya florinine denk geldiğini belirtmiştir. 198.000.000 Polonya florini 33.000.000 Prusya talerine denk gelmektedir.¹⁵⁴

2.2.29. Fikir

Vahid Efendi, devletler barış zamanı içinde de olsa tedbirli olup savaş ve acil ihtiyaç için tasarruf yapması gerektiğini belirtmiştir. Eğer önlem almazlarsa Polonya'nın durumunun eskisinden de kötü olacağını ifade etmiştir.¹⁵⁵

2.2.30. Üç Devletin Polonya'dan Sağladığı çıkarlar

Prusya elindeki Polonya topraklarından yılda 36.000.000 ve bu topraklardan satılan içki ve kumar gelirinden 4.000.000 florin elde etmiştir. Avusturya devlete ait topraklarda tuzla gelirlerinden 36.000.000 ile kumar ve enfiye mukataalarından 86.000.000 florin elde etmiştir. Prusya'nın kazancı ise 60.000.000 florin civarındadır. Vahid Efendi'nin yaptığı araştırmalara göre bu üç devletin Polonya üzerinden elde ettiği kazanç toplamı 280.000.000 florin civarındadır.¹⁵⁶

2.2.31. Florin Hesabı

Vahid Efendi bir florinin altmış krayiç değerinde olduğunu belirtmiştir. Krayiç bakırdan beşlik akçe değerinde para yerine geçen bir şetit sikkedir. Bir Macar altını üç florine denk gelmektedir.¹⁵⁷

---

¹⁵³ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 60.

¹⁵⁴ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 61.

¹⁵⁵ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 62.

¹⁵⁶ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 63-65.

¹⁵⁷ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 65-66.

2.2.32. Konu Dışı Bilgi

Vahid Efendi Avrupa'da bilinen vergilerden başka, kimsenin malına mülküne karışılmadığını, her mal sahibinin ölümünden sonra malları çocukları ve diğer mirasçıları tarafından paylaştırıldığını belirtmiştir. Serseri ve işsiz gezen kimse yoktur.¹⁵⁸

2.2.33. Polonya'nın Irmak ve Kanalları Hakkında

Polonya'daki nehir sayısının Avrupa'daki toplam nehir sayısından fazladır. Toplam 4819 ırmak vardır. Bazıları Karadeniz'e bazıları da Baltık Denizi'ne dökülür. Polonya ırmaklarının en büyüğü Dinyeper, Turla, İstir, Buğ Porozi, Vinyeper, Vistül, Vesloka, San, Nide, Luvc ve Donepi adlı ırmaklardır. Bu ırmaklar içinde büyük kayıklar dolaşmaktadır. Her türlü ticaret kolaylıkla yapılmaktadır.¹⁵⁹

2.2.34. İki Denizin Birinden Diğerine Geçiş Durumu

Poloçka bölgesinden çıkan suların birbirine çok yakın olduğundan dolayı Stansislas Avestas adındaki sonuncu Polonya kralı bu iki denizi bağlamak için Ogeneski ve Mohavceski adlı kişileri görevlendirmiştir. Bu iki kişi Peliçe suyu, Buğ ve Niyemen ırmaklarını birleştirmeleri durumunda sanki Karadeniz ve Baltık denizinin bir birine bağlanmış gibi görüneceği belirtilmiştir.¹⁶⁰

2.2.35. Polonya Ormanlarının Yararları Hakkında

Paris'te çeşitli vergilerden dolayı bir çeki odun 30-40 kuruşa alınırken Polonya'da ormanların çok yer kaplamasından dolayı odun ve kereste oldukça ucuzdur. Polonya'da serviden başka her türlü ağaç bulunur. Gemi ve kayık imalathanelerinden evlerin yapımına kadar birçok işte ormanlardan faydalanılmıştır. Polonya'nın yukarı kesiminde bulunan Radom ve Karapak bölgelerinde bulunan ormanların kerestesinin tuzla, mıkknatis ve demirhane gibi işletmelerde kullanılmıştır.¹⁶¹

2.2.36. Şaşılacak Bir Yanlılık

Bazı yeni atlas tercümelerinde ve halk arasında renkli çit denilen kumaş ve şerit çeşitleri Polonya'nın ihraç ürünlerindedir. Polonya'nın önceden Podolya eyaletinde

¹⁵⁸ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 66.

¹⁵⁹ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 67.

¹⁶⁰ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 68.

¹⁶¹ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 69.

birkaç tane bayağı çit fabrikası bulunurdu. Polonya'nın gelir elde ettiği ürünler hububat çeşitleri, bal, balmumu, mum yağı, deri, yün, demir, tuz, kereste, kendir, yelken ve halat gibi ürünlerdir. Vahid Efendi bu yüzden Polonya çiti tabirinin kullanılmasının yanlış olduğunu ifade etmiştir.¹⁶²

2.2.37. Napolyon Bonaparte İle Görüşmemizin Başlangıcı

Vahid Efendi, uzun yollardan gelip kışın en şiddetli döneminde Varşova'ya varmıştır. Vahid Efendi Varşova'ya ulaştığında Napolyon'un ordusunun durumunu öğrenmek ve gerekli düzenlemeleri yapmak için kendisinin gelişinden birkaç gün önceden geldiğini öğrenmiştir. Bakan Taleyrand'dan Napolyon ile görüşmesinin mümkün olmadığını öğrenmiştir. Vahid Efendi, Sebastiyani'den aldığı bilgiye göre Osmanlı elçisi Fransa'ya gittiğinde her şey elçinin isteğine göre düzenlenir bilgisini almıştı. Fransa'nın buna uymadığını görmüştür. Vahid Efendi, Taleyrand ile politika kuralları çerçevesinde sohbetinde bulunduğu sıralarda Taleyrand'ın görünüşte Osmanlı ordusuna yardım, gerçekte ise Osmanlı Devletine fitne ve fesat yaymak amacıyla İstanbul ve Çanakkale taraflarına asker göndermek niyetinde olduğunu belirtmiştir. Taleyrand'ın kendisini ikna etmek için yazılı kâğıt almak istediğini ve bazen korkutarak bazen de rica ederek kendisini sıkıştırmaya çalıştığını ifade etmiştir. Ancak Vahid Efendi bazı konularda "hükümetime soracağım" diyerek ertelemiştir. Vahid Efendi Varşova'da 3 ay Napolyon'u beklediği sırada İran elçisinin görüşmelerin bittiğini ve kendisiyle yapılan anlaşmanın yazıya dökülerek mühürlendiğini ve Fransızların anlaşmadan gayet memnun olduklarını belirtmiştir.¹⁶³

Vahid Efendi Taleyrand'a bir tezkire yazarak kendisinin beklemesinin gereksiz olduğunu bildirmiştir. Bunun üzerine Taleyrand gitmeden önceki akşam Vahid Efendi'nin konağına gelerek beş gün içerisinde döneceğini bildirmiştir. Taleyrand gidişinden on sekiz gün sonra Napolyon ile görüşme sağlanacağını bildiren davet mektubu göndermiştir. Vahid Efendi bunun üzerine Varşova'dan kalkarak Polonya'nın Prusya eyaletinde bulunan Vistül ırmağı kenarındaki Koyaviya, Anbercelov, Kilem ve Pozin eyaletlerinde dolaşarak Dizenbiriç ve Esrud kasabaları arasındaki Fenkeştayn adlı köyde bulunan İmparatorun oturduğu saraya gelmiştir. Saraya varışlarının ertesi günü Fransız tercümanlarından Jober isimli tercümana

¹⁶² Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 70.

¹⁶³ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 71-73.

görüşme için davet aldıklarını iletmiştir. Jober öncülüğünde üst katta general ve mareşallerden oluşan iki sıra halinde saf tutmuş subayların bulunduğu toplantı salonu gibi bir yerden geçerek görüşmenin yapılacağı yere gitmişlerdir.¹⁶⁴

Vahid Efendi, İmparatorun bayağı asker elbisesi giymiş bir halde ayakta beklediğini, başında ise adi destar üzerinde al saya çuhadan şemseli kerrake kaput giydiğini belirtmiştir. Vahid Efendi Osmanlı Devleti ve Fransa arasındaki dostluktan bahsederek bu dostluğu pekiştirmek için elçilik görevi ile vazifeli olduğunu söylemiştir. Ardından padişahın özel fermanını Napolyon'a iletmiştir. Napolyon ise Vahid Efendi'nin memuriyetinden memnun olduğunu Jober'e tercüme ettirmiştir. Vahid Efendi, Devlet-i Aliyye'nin sorunları ile ilgili bir saate yakın imparator ile sohbet etmiştir. Sohbetin bitiminde durumu Der-saâdet'e bildirmek için odasına dönmüştür. Vahid Efendi odasına döndükten sonra Taleyrand ziyaretine gelerek Napolyon'un kendisinin memuriyetinden memnun olduğunu belirtmiştir. Vahid Efendi de bu tür sözler söyleyerek Taleyrand'ı başından defettiğini belirtmiştir. Vahid Efendi yüksek rütbeli memurlardan General Kolenkort ile bazı maddeleri görüşmeye başladıklarını, ertesi gün hep birlikte Danzig'e gidildiğini, burada üç gün kaldıklarını, on sekiz maddelik bir tutanak hazırladığını ve bunu da nazik bir dille ifade ettiğini kaydetmiştir.¹⁶⁵

2.2.38. Fransa İmparatoru Hakkında

Napolyon 15 Ağustos 1769 tarihinde Korsika'da doğmuştur. Küçük yaşta Fransa'ya gitmiştir. Şampanya eyaletinin Berin kasabasında bulunan askeri okulda okumuştur. Daha sonra Paris'e gelerek savaş teknikleri üzerine eğitim almıştır. Fransız İhtilali yıllarında 21 yaşında iken Fransa hükümeti tarafından yüzbaşı rütbesi ile topçu bataryasına atanmıştır. Başarılarından dolayı 4 sene sonra 1793 yılında generallik rütbesine yükselmiştir. Daha sonra Nis kasabasında hapse mahkûm edilmiştir. Napolyon daha sonra Cenevre ve Milano muharebelerine gönderilmiştir. Burada Roma ve Napoli kralları ile savaşmıştır. Ateşkes anlaşmaları imzalamıştır. Cumhuriyetin altıncı yılında önce Malta adasını ardından da Mısır'ı ele geçirmiştir. Jakobenlerin baskıcı tavırları sebebiyle Paris'te ihtilal çıkmış ve düzenin yeniden sağlanması görevi Napolyon'a verilmiştir. Kasım 1799 yılında Direktuvar yönetimi

¹⁶⁴ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 73-75.

¹⁶⁵ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 76.

konsüllük halini almıştır ve Napolyon başkonsül olmuştur. Onun bu yükselişini çekemeyenler öldürülmesi için çabalamıştır. Fakat Napolyon Avusturya ve diğer devletlere karşı başarılı ve gurur verici anlaşmalar yapınca halkın sevgisini kazanmıştır. Düşmanlarının çalışmaları sonuçsuz kalmıştır. Napolyon 1804 yılında kendisini İmparator unvanı ile İtalya kralı ilan etmiştir. Napolyon orta boylu, çukur ela gözlü, kalın kaşlı, esmer çehreli ve ağzı büyük bir kişidir. Az yiyip az içer ve az uyur. Vahid Efendi yaptığı araştırmalar sonucu Napolyon'un Prusya kralı Friedrich, Cengiz Han, Timurleng gibi büyük kahramanların tarihini okuduğunu belirtir. Muhtaç olduğu devletlere karşı, kendi işi görülünceye kadar eşitlik ve dostluk gösterip, yakınlık duymuştur. Kendine çok güvenen ve savaşa her daim hazır biridir.¹⁶⁶

2.2.39. Konu Dışı Bilgi

Napolyon çok şık ve gösterişli kıyafetler giymekten hoşlanmayan biridir. Çoğu zaman asker elbisesi ile dolaşır. Vahid Efendi, *“Eski bir elbise insanın değerini düşürmez. Cevherden anlıyorsan, birde kılıca kınından çıkmış olarak bak.”* Demiştir. Bu sözler Napolyon'un kulağına gitmiş ve kendisini tebrik ederek hil'at giydirmiştir.¹⁶⁷

2.2.40. Danzig Kalesi Hakkında

Danzig şehri elli dört derece yirmi bir dakika enlemi ile on yedi dakika kırk beş saniye boylamında yer alır. Nüfusu elli bin kişiye yakındır. Baltık denizi kıyısında, Vistül ve Morlavia ırmakları arasında yer alır. Danzig kalesinin içinde yüksek ve güzel kargir binalar vardır. Övgüye değer konak yerleri, mağaza ve dükkânlar mevcuttur. Vistül ve Morlavia nehirlerinde tüccar gemilerinin gidip gelir. Vahid Efendi, Morlavia suyunun Danzig kalesi içerisinde bir yerde toplandığını, gerektiği zaman bu bendin kapakları açılınca kale dışındaki ovanın suyla dolmasının kalenin en önemli silahlarından biri olduğunu ifade eder. Bu silahı Fransızlar kaleyi almak için saldırdıklarında kullanılmıştır. Etraftaki evler hepsi bu yüzden tahrip olmuştur. Fransızlar bu bölgenin dağ tarafından kaleyi ele geçirmiştir. Prusya kralı yiyecek stokuna güvenip o bölgelerin güvenliğine önem vermemiştir. Fransızlar 5 ay içinde dağ tarafını ele geçirmiştir. Danzig kalesi etrafında siperler kazıp tabyalar

¹⁶⁶ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 77-79.

¹⁶⁷ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 80.

oluşturulmuştur. Prusya ve Rusya askerinden oluşan on sekiz bin kişi aman dileyerek kaleyi teslim etmiştir.¹⁶⁸

2.2.41. Konu Dışı Bilgi

Vahid Efendi Danzig şehrini gezdiği sırada tapyaları tahkim eden, top ve humbaraları düzenleyen Fransız subayıyla bazı geometri kuralları hakkında konuşurken içlerinden biri “ *Siz burada iken İngiliz donanması gelse ve savaş başlasa ne yaparsınız?*” diye sormuştur. Vahid Efendi ise “*Gerçekte Osmanlı Devleti ile İngiltere dosttur, bu durumda yapılacak en doğru şeyin hadiseden uzak durup savaşı seyretmektir. Ancak şu anda bulunduğum yerin düşmanı benimde düşmanımdır. Düşmanlık niyetiyle kim gelirse gelsin sizinle birlikte topları ateşlemekten çekinme!*” diyerek cevap vermiştir.¹⁶⁹

2.2.42. Kehribar Meselesi

Kehribar taşları Danzig kıyılarının sığılıklarından toplanır bilgisini alan Vahid Efendi bu bilginin doğruluğunu araştırmak için tüccarlar ve yerli ahaliden güvenilir kişilere sormuştur. Sorduğu kişiler de kehribar parçalarının soğuk havada dalgaların Baltık denizinin bu bölgesine bıraktığını söylemiştir.¹⁷⁰

2.2.43. Danzig Şehrinden Geri Dönüş

Fransız İmparatoru, delege General Kolenkort ve diğer görevlilerin Danzig’ten Genzburg taraflarına, Dışişleri Bakanı Taleyrand’ın ise Varşova’ya gideceği bildirilmiştir. Vahid Efendi Varşova’ya giderek Taleyrand’ı beklemiştir. Kolenkort’un kâtabi Royi isimdeki kişi Vahid Efendi’nin yanına gelerek, Vahid Efendi’nin fikirleriymiş gibi Osmanlı Devleti ve İngiltere arasında bir savaş çıkmasına razı olursa Fransa diğer isteklerinden vazgeçebilir demeye çalışmıştır. Vahid Efendi İstanbul’dan gelen fermanı okuyup konuyu kapatmıştır. Vahid Efendi, Varşovada iki ay kalmıştır. Fransızların bu süre içinde zaferlerini şenliklerle kutladıklarını belirtmiştir. Vahid Efendi, meydanda kaldığı evi süslettiğini ve etrafa para pul dağıttığını böylelikle Fransızların kalbi yakınlığını kazanmaya çalıştığını belirtmiştir. Vahid Efendi’ye göre bütün kâfirler aynı millettendir. Fransız ordusu Niyemen ırmağı kenarındaki Tilsit şehrinde Fransa ve Rusya imparatoru bir araya

¹⁶⁸ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 81-82.

¹⁶⁹ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 83.

¹⁷⁰ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 84.

gelerek ateşkes ve barış görüşmelerine başlamıştır. Vahid Efendi bu haberi casus vasıtasıyla öğrenmiştir. Hemen Taleyrand'a mektup yazarak özel adam göndermiştir. Mektubunda Fransa imparatorunun Osmanlı Devleti'ne verdiği sözleri hatırlatmaya çalışmış, Rusya'nın müttefiki olan Prusya'yı desteklenmemesi gerektiğinin anlaşmanın ana konusunu oluşturduğunu bildirmiştir. Vahid Efendi, mektuplarına cevabın geç geldiğini ve anlaşmayı acele bir şekilde yapan Fransızların hemen Paris'e döndüğünü belirtmiştir. Taleyrand yolda gönderdiği iki mektupla durumu Vahid Efendi'ye izah etmiştir.¹⁷¹

2.2.44. Taleyrand'ın Birinci Mektubunun Çevirisi

Devletli Elçi Bey Hazretleri,

Haşmetli Fransa İmparatoru ve İtalya Kralı ile bütün Rusyalıların İmparatoru arasında anlaşma imzalanmış ve anlaşma metinleri bu günlerde karşılıklı olarak değiştirilmiştir. Adı geçen anlaşmada Osmanoğulları Padişahı ile Rusya İmparatoru arasındaki düşmanlık terk edilsin diye kayıt düşülerek şart koşulmuştur. Daha sonra Fransız elçisine soğuk davranılmış ve yakın zamanda faydalı işlerde yararlılığı görülen birkaç Fransız topçusunun İstanbul'dan çıkarıldığı Fransız İmparatorunun kulağına gitmesine rağmen yine de Osmanlı Devleti'ne kırılmamış ve iyi niyetlerini göstererek seferi bıraktıktan sonra bile Osmanlı memleketlerinin düşmanca bir durumla karşılaşmasını reva görmek istemedi.¹⁷²

2.2.45. Taleyrand'ın İkinci Mektubunun Çevirisi

Devletli Elçi Bey Hazretleri,

Danzig'ten Tilsit'e gitmem icap ettiğinden önceki niyetim üzerine söz verdiğim gibi Varşova'ya gelip sizinle görüşemedim. Şu anda da bu şehirde uzun süre kalamayacağımdan sizinle görüşmek mümkün olamayacak. Ayrıca sizin de Varşova'dan buraya gelmeniz için gerekli zamanda yoktur. Sanırım sizde Varşova'da kalıp devletinizden gelecek emirleri beklemek niyetindesiniz. Gelecek talimat sizinle görüşmemizi kolaylaştıracak doğrultuda olursa buna çok sevineceğim. Sizinle olan ilişkilerimin bundan sonra da devam etmesini isterim.¹⁷³

¹⁷¹ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 85-88.

¹⁷² Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 90-94.

¹⁷³ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 95-97.

2.2.46. Varşova'dan Ayrılma Durumu

Taleyrand'ın mektuplarında ima ettiği meziyetler, Osmanlı Devleti ve Rusya'nın anlaşmasına Fransız İmparatorunun aracılık edeceğini kendi anlaşmalarına eklemekten başka bir şey değildir. Vahid Efendi bunun da fesat ve fitneden başka bir şey olmadığını ifade etmiştir. O sıralarda İstanbul'da da karışıklık olduğunu ve devlet adamlarının çoğunun öldürüldüğü haberini alan Vahid Efendi görevinin ne olacağını bilmediği için bu durumdan da ayrı ıstırap duymuştur. Fransızlar Ruslarla anlaşmadan önce gece gündüz Vahid Efendi ile iletişimde oldukları halde Tilsit Anlaşması sonrası tavırları değişmiştir. Bu sebeple Varşova'da kalmasının bir anlamı olmadığını belirtir. Vahid Efendi Temmuz 1807 sonlarında Viyana'ya gelmiştir ve burada padişahın fermanının gelmesini 45 gün beklemiştir.¹⁷⁴

2.2.47. Prusya, Rusya ve Fransa Arasındaki Savaşın Sonucu

Fransızlar 26 Ekim 1806 tarihinde Yana adlı yerde büyük bir başarı göstermiş ve aynı ayın 27.günü Berlin'e girmiştir. Rusya ve Prusya orduları ile Varşova yakınlarında Poltos bölgesinde, sonra İlov'da, daha sonra Danzig kalesinde çarpışmalar meydana gelmiştir. Şilezya bölgesinde bulunan kalelerin çoğunu savaşla ve kuşatma ile ele geçirildiğini belirten Vahid Efendi, bu arada yapılan anlaşma ile Vestfalya kralı, Varşova ve Danzig yeni dukalarının elinde kalmak üzere Vestfalya krallığı diye yeni bir krallık ortaya çıkmıştır. Prusya'dan çok miktarda asker ve toprak bu devlete geçmiştir. Prusya'nın bu sefer uğradığı zararın çok daha fazladır. Fransa İmparatoru süratli bir şekilde Tisit'e gitmiş, süvari askerlerini Genzburg'ta bırakmıştır. Yanında sadece 25.000 piyade askeri vardır. Bu askerler de Furdlan ve Genzburg Muharebelerinden yeni çıkmış yorgun askerlerdir. Rusya elindeki Polonya topraklarından Buğ, Loson, Yobre, Naro, Liza ve Norjon ırmaklarının öte yanlarında bulunan kasaba ve köylere sahip olmakla yetinmiştir. Rusya müttefiki olan Prusya'yı yalnız bırakarak kendi çıkarları için Fransa ile anlaşma yapmıştır.¹⁷⁵

2.2.48. Vahid Efendi'nin Paris'e Gidişi

Vahid Efendi, Varşova'dan Viyana'ya dönüşü esnasında İstanbul'a gönderdiği gizli belgelerde beyan ettiği şekliyle Osmanlı Devleti'nin girişeceği herhangi bir savaşta Fransa'nın destek olmayacağını belirtmiştir. Bu sebeple bir an evvel İstanbul'a

¹⁷⁴ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 98.

¹⁷⁵ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 98-100.

dönmesi gerektiğini ifade etmiştir. Paris'te Osmanlı Devletinin daimi elçisi olan Abdurrahman Muhib Efendi'nin konağına gittiğini belirten Vahid Efendi, padişahın name-i hümayûnun Fransa İmparatoruna ulaştırıncaya kadar Paris ve çevresinde 22 gün kaldığını bu esnada Paris'in meşhur iş yerlerini ve mesire yerlerini gezip gördüğünü kaydetmektedir.¹⁷⁶

2.2.49. Paris Yolu Üzerindeki Sınır Boyları ve Kaleler İle Şehir ve Beldelerin Durumu

Avusturya'nın bu taraflarındaki düşmanlarına engel olabilecek Ayd ırmağı üzerinde, Bavyera ile Avusturya sınırının kilidi durumunda olan Brevnad adındaki sarp kalesinden başka bir kalesi bulunmamaktadır. Bu kaleyi Fransa rehin almıştır. Bu sebeple halk kendi geleceğinden endişelidir. Bavyera ülkesi aslında Avusturya imparatoruna bağlı ülkelerden biriydi ama şimdi Fransa'nın Ren ırmağı Birleşik Krallığından sayılmaktaydı. Bu bölgenin güney taraflarından gümüş, kalay, demir, kurşun ve tuz madenleri çıkarılırdı. Kuzeyde ise verimli araziler bulunurdu. Bavyera dükalık konumunda iken 2.115.000 nüfusu olduğunu krallığa geçince Bavyera Kralının topraklarını genişletmesi neticesinde 4 milyona yakın nüfusa sahip olmuştur.¹⁷⁷

Vahid Efendi, Birleşik Ren Krallığı'nın diğer bir ülkesi olan Vürtemberg kralının da verimli arazilerinin olduğunu, gümüş kalay, kükürt, demir ve mermer madenlerine sahip olduğunu işittiğini kaydetmektedir. Vütemberg Krallığı, Avusturya'nın Savabia bölgesinde bulunan bir dükalık iken, Fransız imparatorunun zor ile Bavyera Krallığı gibi krallık şeklini almıştır. Vahid Efendi, Vürtemberg'in güneyinde bulunan Baden Dükalığı diye küçük bir ülkeden geçerek Morik ırmağı üzerinde Rastad denilen küçük ve meşhur bir şehir gördüğünü belirtir. Vahid, Efendi, Rastad'tan ileride Ren nehrinin beri yakasında Gül, diğer adıyla Şanyic kasabasının bulunduğunu, burada mühendis Ruben'in çizimlerini yaptığı Fransa tarafından Strasburg'u tahkim için yaptırılmış bir kale bulunduğunu bu kalenin 120 yıllık süreç içerisinde bazen Fransa'nın bazen de Avusturya'nın eline geçtiğini belirtmiştir. Starsburg kalesinin

¹⁷⁶ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 100-101.

¹⁷⁷ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 102-103.

Şanyic kasabasının karşısında son derece sarp bir kaledir. İçinde büyük konaklar, iş yerleri ve kışlalar bulunması sebebiyle mimari yönden daha üstündür.¹⁷⁸

2.2.50. Konu Dışı Bilgi

Vahid Efendi Fransa'nın düzenlediği askeri seferlerin uzaması sebebiyle halkta vergi verecek gücün kalmadığını, ticari faaliyetlerin de gerilemesiyle asker ve halkın iyice fakirleştiğini belirtmiştir.¹⁷⁹

2.2.51. Şaşılacak Olay

Vahid Efendi, Paris'e geldikten sonra, dönmesi için kendisine emirname gelinceye kadar yeni Başbakan Şampani ile mektuplaşmalarından işaretle imparator ile görüşemeyeceğini anlamıştır. Her zamanki gibi meseleyi geçiştirmişlerdir. Ancak gelen ferman gereğince Vahid Efendi elçilik görevine son verip geri döneceğinden dolayı Fransa yeni padişahın ilk fermanını kabul etmede tereddüt etmemiştir. Vahid Efendi'yi Fontenblö sarayına davet etmişlerdir. Vahid Efendi davet üzerine H. 10 Şaban 1222/ M. 13 Ekim 1807 tarihinde arabalarına binerek gittiklerini, önce Başbakan Champagny ile görüşüldüğünü ve her zaman yaptığı gibi masrafları kendisinin karşılayarak bir otele yerleşip üç gün üç gece kaldıklarını belirtmiştir.¹⁸⁰

2.2.52. Fontainebleu Hakkında

Fontainebleu kasabası yirmi derece yirmi dört dakika boylamı ile kırk sekiz derece yirmi dört dakika arasındadır. Çevresindeki erler ve ormanlar Fransa'dakinden daha güzeldir. Fransızların, Prusya'ya karşı Niya adlı yerde kazandığı zaferin ilk yılı kutlamaları ve Napolyon seramoninin 12 Şaban Çarşamba gününe denk gelmesi sebebiyle imparator tarafından Fontainebleu'ya üç bin kişi davet edilmiştir. Takım takım ziyafetler tertip edilmiştir. Vahid Efendi, Champagny'nin göndermiş olduğu davetiye ile tercümanlarını da yanına alarak arabalara binip imparatorun sarayına gitmiştir.¹⁸¹

2.2.53. Divanda Elçilerle Görüşme Töreni

Vahid Efendi elçilerin toplandığı odada elçilerin durumlarını ve Napolyon'un tavırlarını tasvir etmiştir. Fransız devlet adamları sırma işleme kenarlı çuha örtü gibi

---

¹⁷⁸ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 104-107.

¹⁷⁹ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 108.

¹⁸⁰ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 109.

¹⁸¹ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 110.

bir kıyafetleri vardır. Rütbe sırasına göre madalyalarını takmış bir vaziyette imparatorun sol yanında ayakta durmaktadırlar. İmparator tevazu göstermek için şapkasını koltuğunun altına almıştır. Başlı açık halde halka halinde toplanmış olan davetlilerin bulunduğu topluluklardan canı istediği kişi ile konuşup sohbet etmiştir. Napolyon Vahid Efendi'nin hizasına gelip hal ve hatırını sorduğunda yanında taşıdığı fermanı vererek saygı göstermiştir. Vahid Efendi, Napolyon'un kendisine karşı davranışlarını hiç samimi bulmamıştır.¹⁸²

Vahid Efendi toplantı salonundan ayrıldıktan sonra otele dönüp, Champagny ile görüştüktan sonra Paris'e gitmek için izin istediğini, ertesi gün de İstanbul'a gidebilmesi için resmi bir yazı ve verdiği fermanın cevabi yazısını istediğini belirtmektedir. Fermanın cevabının İstanbul'da oturan Fransız elçisi tarafından verileceği bildirilmiştir. Vahid Efendi, H. 17 Şaban 1222/ M. 20 Ekim 1807 tarihinde yola çıkarak geldiği yollardan geri dönüp 20 günde Ada Kalesine varmıştır. Vahid Efendi kayıklara binerek Tuna nehri yoluyla Vidin'e geçtiğini oradan Lom, Rahova, Plevne, Lofça, Servi, Kızanlık ve Eskizağra'yı geçerek ordunun kışlak yeri olan Edirne'ye varmıştır. Burada üç beş gün ikamet edip sadrazam ile görüşme şerefine nail olmuştur. Ardından izin alarak İstanbul'a gitmiştir. Yurda dönüşü bir yıl sürmüştür.¹⁸³

2.2.54. Hatime/ Sonuç

Sefaretnamenin sonuç bölümünde yabancı ülkelere gönderilecek elçilerin vasıfları anlatılmaktadır. Bir ülkeye elçi olarak gönderilecek kişinin padişahın adının büyüklüğüne, sırlarına delil olacağından milletin içinden en akıllılardan seçilmesi gerekmektedir. Eski Hükümdarların genellikle faziletli kişileri elçi seçmişlerdir. Görevlendirilen elçilerin uyması gereken kurallardan haberdar olmaları gerekir. Cahil kişilerin bu göreve getirilmemesi gerektiği ifade edilmiştir.¹⁸⁴

---

¹⁸² Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 111-113.

¹⁸³ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 113-116.

¹⁸⁴ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 117-118.

3. BÖLÜM

SEFARETNAMELERİN BENZER VE FARKLI YÖNLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Sefaretnamelerin Benzer Yönleri

Osmanlı Devleti'nde 1873 sonrası gönderilen özel görevli fevkalade elçiler dışında daimi statüde görev yapan elçiler edindikleri izlenimlerle Batı imajının yeniden oluşumunda etkili olmuşlardır.¹⁸⁵ Bu elçiler pek çok Osmanlı aydınının yetişmesine, yabancı dil öğrenmelerine ve çağdaş Avrupa ülkelerinde hüküm süren fikirleri tanımlarına hizmet etmiştir.¹⁸⁶ Osmanlı elçileri için siyasi görevle gittikleri Avrupa devletleri aynı zamanda dünyadaki gelişmelerden haberdar oldukları birer okul görevi görmüştür.¹⁸⁷

Ahmed Azmi Efendi ve Seyyid Mehmed Vahid Efendiler sefaretnamelerine başlarken giriş bölümünde Allah'a şükür, peygamberi Hz. Muhammed'e ve ashabına salat ü selam ile başlamışlardır. Seyyid Mehmed Vahid Efendi gezip gördüğü her yeri ayrı bir başlıkta detaylı bir şekilde anlatırken Ahmed Azmi Efendi, Vahid Efendi'den farklı olarak gittiği yerleri detaylı biçimde ele almak yerine bir iki cümle ile sadece oralardan geçtiğini belirtmiştir. Ahmed Azmi Efendi konu dışı bahsettiği olayları dipnot şeklinde verirken Seyyid Mehmed Vahid Efendi istidrad başlığı altında anlatmayı tercih etmiştir. Seyyid Mehmed Vahid Efendi şu ifadelere etmiştir: *"Elçilerin yolları üzerinde bulunan ülkelerin başkentlerinde ileri gelen kişiler veya devlet adamlarının ikramda bulunmaları, ziyafet düzenlemeleri öteden beri gelen bir gelenektir. Viyana'da birkaç gün kaldıktan sonra 9 Zilhicce 1221 gecesi oradan Dülgesdorf ve Madyaglef köylerinden sonra Beron kalesini seyrederek Yeşo kasabası ve Ulmuç kalesini görerek Heravejd adlı köyde ikamet ettik."*¹⁸⁸

Sefaretnamelerde üzerinde durulmaya değer bir diğer nokta ise hem Ahmed Azmi Efendi'nin hem de Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin halk tarafından büyük ilgiyle

---

¹⁸⁵ Turan, "Osmanlı Diplomasisinde Batı İmgesinin Değişimi ve Elçilerin Etkisi", s. 62.

¹⁸⁶ Yalçınkaya, "III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası", s. 634.

¹⁸⁷ Turan, "Osmanlı Diplomasisinde Batı İmgesinin Değişimi ve Elçilerin Etkisi", s. 68.

¹⁸⁸ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 32.

karşılanmasıdır. Halk elçileri görmek için kar kış demeden sokaklara dökülmüştür. Ahmed Azmi Efendi gördüğü ilgiyi şu şekilde belirtmiştir: *“Berlin’e otuz seneden beri elçi gelmemiştir. Halk kar kış demeden bizi görmek için sokaklara döküldü.”*¹⁸⁹ Seyyid Mehmed Vahid Efendi ise gördüğü ilgiyi şu şekilde ifade etmiştir: *“Fransız imparatoru Osmanlı Devletinin işgal edildiğini ve ittifak için bir elçi gönderdiği dedikodularını yaymıştır. Bu ittifakın yararlarından faydalanmak isteyen bazı Polonyalılar Osmanlıya saygı ve bağlılıklarını belirtmek için kadın, erkek, büyük, küçük gruplar halinde yollara döküldüler. Bu topraklarda Osmanlı görmeye hasret olduklarını, büyük şeref duyup mutlu olduklarını ifade ettiler.”*¹⁹⁰

Hem Ahmed Azmi Efendi’nin hem de Seyyid Mehmed Vahid Efendi’nin sefaretnamesinin sonunda hatime başlığı yer almaktadır. Ahmed Azmi Efendi hatime bölümünü, görevi sonucunda gördüğü şeyleri dikkate alarak bir rapor gibi yazmıştır. Prusya’da gördüklerinden yola çıkarak Osmanlı ile bir kıyaslama yapmış ve Osmanlı Devleti’nin de bu noktalara dikkat etmesi gerektiğini maddelemiştir. Ahmed Azmi Efendi şu şekilde ifade yer vermiştir: *“Osmanlı memleketinde de rüşvetin hemen kaldırılması gerekmektedir. Her memurun geçimine uygun bir maaş verilmeli ve işin başına ehil kişilerin getirilmesi gerekir. Devlet memurları nizam ve usulleri bozacak bir suçları olmadığı sürece işlerinden çıkarılmamalıdır. Askerlerin özellikle topçuların ve denizcilerin iyi yetiştirilmesi, yaz kış savaşa hazır bulunmaları gerekir. Ancak bu şekilde Osmanlı Devleti düşmana galip gelebilir.”*¹⁹¹ Seyyid Mehmed Vahid Efendi ise bu bölümü şu şekilde ifade etmiştir: *“Bir ülkeye elçi olarak gönderilecek kişinin padişahın adının büyüklüğüne, sırlarına delil olacağından milletin içinden en akıllılardan seçilmesi gerekir. Eski Hükümdarlar genellikle faziletli kişileri elçi seçmişlerdir. Hatta İskender gibi büyük hükümdarlar akıllarına güvenerek kendileri elçi olarak gitmiştir. Elçilerin elçilik kurallarında haberdar olmaları gerekir. Cahil kişilerin bu göreve getirilmemesi gerekmektedir.”*¹⁹² Seyyid Mehmed Vahid Efendi bu bölümde elçilerin kimler arasından seçilmesi gerektiği üzerinde durarak birazda kendine pay çıkmıştır.

---

¹⁸⁹ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 41.

¹⁹⁰ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 37.

¹⁹¹ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 71.

¹⁹² Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 117.

Ahmed Azmi Efendi ve Seyyid Mehmed Vahid Efendi gittikleri ülkelerin cephanesi ve askeri durumu hakkında ayrıntılı bilgiler vermişlerdir. Ahmed Azmi Efendi askerlerin silahlara sahip çıkarak tertemiz sakladıklarını ve silahların ilk günkü kadar yeni görüldüğünü belirterek gördüklerini şu şekilde ifade etmiştir: *“Prusya devletinin iki yüz yirmi bin kadar yerli ve yabancı askerinin mevcut olduğunu belirtmiştir. Yüz otuz bin piyade, altmış bin süvari ve on iki bin topçu askeri mevcuttur. Üç bölükten oluşmaktadır. Askerler meydanlara çıkıp iki üç saat cenk talimi yaparlardı. Prusya'nın top ve mühimmat cebehanesinden başka Berlin'de de iki tabakalı bir cebehaneleri mevcuttur. İlk tabakasinda top, havan ve humbara, ikinci tabakasinda ise tüfenk ve kılıç mevcuttur. Menziller arasında mühimmat atlar aracılığı ile taşınırdı”*.¹⁹³ Seyyid Mehmed Vahid Efendi şu şekilde ifade etmiştir: *“Yaklaşık olarak yüz elli arşın uzunluğunda on beş zira eninde kargir bir binadır. Binada dört koğuş vardır. Her birinin koridor başlarında duvar tarafına açılır tel örme ikişer kapısı ve içleri ağaçtan ızgaralı takım takım dolapları, kullanılabilecek durumdaki tabanca ve diğer savaş araç gereçlerinin bu dolaplara düzenli bir şekilde istif edilmiştir. Sorumlu kişiler tarafından sürekli bakımları yapılır.”*¹⁹⁴

Elçilerin vazifeleri ne olursa olsun daima gönderildikleri memleketlerin hükümdarlarına ve o memleketin ileri gelenlerine bir takım kıymetli hediyeleri de birlikte götürmeleri adettendir.¹⁹⁵ Bu husus Türk cömertliğinin ve eli açıklığının önemli belirtisidir. Seyyid Mehmed Vahid Efendi, sefaretnamesinde yola çıktıkları günü anlatırken Fransa imparatoruna verilecek hediyeler için Edirne'de dört gün beklediklerini belirtmiştir. Buna rağmen Vahid Efendi hediyeler hakkında ayrıntılı bilgi vermemiştir. Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin sefaretnamesinde bu durum şöyle aktarılmıştır: *“Prav adlı şahısla Davutpaşa'da dört saat beklediğini, geceyi Küçükçekmece'de geçirdiğini oradan da Silivri ve Çorlu yoluyla Edirne'ye geldiğini belirtmiştir. Fransa İmparatoruna ve maiyetine verilecek hediyeler için Edirne'de 4 gün beklemiştir. Vahid Efendi, Reisü'l-küttâb'tan gelen emir üzerine Fransa'ya gidecek hediyelerin Rusçuk ve Vidin taraflarında hazırlanıp gönderileceği ve vakit kaybetmeden yola çıkması emri üzerine ayın 27. Günü yola çıkmıştır.”*¹⁹⁶

---

¹⁹³ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 64.

¹⁹⁴ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 21.

¹⁹⁵ Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, s. 26.

¹⁹⁶ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 1-4.

Ahmed Azmi Efendi ve Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin farklı ülkelerde görevlendirilmeleri neticesinde sefaretnamelerin de benzerlik ve farklılık arz eden yönleri olmuştur. Bu bölümde bu benzerliklerin üzerinde durmaya çalıştık. Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin sefaretnamesi Ahmed Azmi Efendi'nin sefaretnamesine kıyasla daha ayrıntılıdır. Ahmed Azmi Efendi'nin sefaretnamesini Vahid Efendi'nin sefaretnamesine göre daha sade ve yüzeysel görünse de zamana ve şartlara bağlı olarak çok kıymetli bir eserdir. Seyyid Mehmed Vahid Efendi gördüğü bir şehir hakkında ayrıntılı bilgilere yer vermiş fakat gördükleriyle de yetinmemiştir. Gezdiği şehirler hakkında yanındaki tercümanlardan veya görevlilerden detaylı bilgiler almıştır ve öğrendiği farklı bilgileri de sefaretnamesinde aktarmıştır. Seyyid Mehmed Vahid Efendi bulunduğu ortamlarda hazır cevap olmuş ve hiçbir sözün altında kalmamıştır. O an yüzlerine söylemese bile kaldığı konağa dönünce bunu sefaretnamesinde yazdığını belirtmiştir. Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin bu yönü kişiliği ile alakalı bir durum gibi görünse de aslında tecrübeli bir devlet adamı olduğunu göstermektedir.

3.2. Sefaretnamelerin Farklı Yönleri

Önceki bölümde Ahmet Azmi Efendi'nin Prusya Sefaretnamesinin ve Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin Fransa Sefaretnamesinin benzer yönlerini aktarmıştık. Tezimizin bu kısmında 1793 yılından sonra Prusya'ya gönderilmiş olan Ahmed Azmi Efendi ile Fransa'da elçilik görevinde bulunmuş olan Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin sefaretnameleri farklı yönleri açısından değerlendirilindirdiğimizde; Seyyid Mehmed Vahid Efendi geçtiği yol üzerindeki şehirler hakkında bilgi verirken şehrin doğal kaynağı, geçim şartları ve tarihi hakkında ayrıntılara yer vermiştir. Hatta şehri anlatmaya başlarken şehrin yer aldığı enlem ve boylama kadar bilgiler aktarmıştır. Şehirle ilgili eksik olduğunu düşündüğü şeyler hakkında ise araştırıp etrafındakilerden ayrıntılı bilgiler almaya çalışmıştır. Seyyid Mehmed Vahid Efendi daha çok siyasi ve ekonomik yapıyı tahlil etmeye çalışan bir elçi duyarlılığındadır.

Ahmed Azmi Efendi gezdiği gördüğü şehirleri ayrı başlıklar halinde anlatmak yerine iki üç cümle ile bahsetmekle yetinmiştir. Ahmed Azmi Efendi ise şu şekilde ifade etmiştir: *“İrşova'dan Temeşvar'a gitmemiz için e bir kapudan verildi. Bir gece burada kaldıktan sonra ertesi gün yola koyulup beş günde Temeşvar kalesine varıldı. Kale muhafızı İspanya ahalisinden biridir. Temeşvar'dan ayrılışımızın 3. günü*

Kaniye kalesine vardık. Dördüncü günü Sekdin kalesine varıldı.”¹⁹⁷ Seyyid Mehmed Vahid Efendi ise gördüğü şehirlerden birini şu şekilde tasvir eder: “*Karakoya, Galiçya bölgesinde bulunan ve Vistül şehrinin, otuz yedi derece kırk sekiz dakika boylamı ile elli derece on dakika eylemi arasında yer alır. Çok sayıda köyü vardır. Şehirde büyük konaklar, okullar, 75 kilise, 1 kışlak ve 1 tiyatro vardır. Şehrin etrafında kurşun, tuz, tunç, demir ve kaliteli mermer madenleri vardır. Varşova’dan doksan saat uzaklıkta bulunan İvanoviçe, Siniskov, Zadnoviç, Istraviç postalarındaki yolların kötü olması sebebiyle heyet yavaş ilerlemiştir.*”¹⁹⁸

İki elçi de gittikleri ülkenin hükümdarı ile görüşme şansı bulmuştur. Ahmed Azmi Efendi II. Frederik ile görüşmesini fazla ayrıntı vermeden şu şekilde ifade etmiştir: “*Divanın üzerinde oturan kralı görünce ona doğru ilerledim ve “Şevketli, muhabbetli, kudretli, azimetli padişahımın name-i hümayun ve hediyelerini arz ederim.” Dedim. Kral ise ziyaretlerinden memnun olduğunu, Osmanlı Devleti ile aralarındaki dostluğun devam edebilmesi için elinden geleni yapacağını belirtti.*”¹⁹⁹ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, Napolyon ile olan görüşmesini ayrıntılı bir şekilde belirtmiş hatta Napolyon’un hayatından fiziksel özelliklerine varıncaya kadar geniş bir yelpazede bilgiler vermiştir. Seyyid Mehmed Vahid Efendi ise şu şekilde ifade etmiştir: “*İmparator bayağı asker elbisesi giymiş bir halde ayakta bekliyordu. Başında ise adi destar üzerinde al saya çuhadan şemseli kerrake kaput giymişti. Padişahın özel fermanını Napolyon’a ilettim. Napolyon memuriyetimizden memnun olduğunu Jober’e tercüme ettirdi. Devlet-i Aliye’nin sorunları ile ilgili bir saate yakın imparator ile sohbet ettik. Napolyon 15 Ağustos 1669 tarihinde Korsika’da doğmuştur. Şampanya eyaletinin Berin kasabasında bulunan askeri okula gitmiştir. Paris’e gelerek savaş teknikleri üzerine eğitim aldıktan sonra Fransız ihtilali yıllarında 21 yaşında iken Fransa hükümeti tarafından yüzbaşı rütbesi ile topçu bataryasına atanmıştır. Başarılarından dolayı 4 sene sonra 1793 yılında Generallik rütbesine yükselmiştir. Cumhuriyetin altıncı yılında önce Malta adasını ardından da Mısır’ı ele geçirmiştir. Kasım 1799 yılında Direktuar yönetimi konsüllük halini almıştır ve Napolyon başkonsül olmuştur. Napolyon 1804 yılında kendisini İmparator unvanı ile İtalya kralı ilan etmiştir. Napolyon’u orta boylu, çukur ela*

¹⁹⁷ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 15.

¹⁹⁸ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 19.

¹⁹⁹ Ahmed Azmi Efendi, *Prusya Sefaretnamesi*, s. 43.

gözlü, kalın kaşlı, esmer çehreli ve ağzı büyük, az yiyip az içen ve az uyuyan biridir. Napolyon'un Prusya kralı Friedrich, Cengiz Han, Timurleng gibi büyük kahramanların tarihini okumuştur. Muhtaç olduğu devletlere karşı, kendi işi görülünceye kadar eşitlik ve dostluk gösterir."²⁰⁰

Seyyid Mehmed Vahid Efendi kendinden önceki elçiler gibi farklılıkları dışlamamanın aksine onları anlamaya çalışmıştır. Kendisine ters gelen uygulamalar karşısında "elküfrü milletün vahide" şeklinde ifadelerle yer verse bile buradaki ekonomik ve sosyal gelişmelerden etkilendiği belli olmaktadır. Seyyid Mehmed Vahid Efendi Fransa'da gördüğü otopsi salonu hakkında şaşkınlığını ve hayranlığını gizlememiştir. Sefaretnamesinde otopsi salonu hakkında şu bilgileri vermiştir: "Otopsi salonu ve tıp okulu üç katlı büyük bir binadır. İçinde hasta ve doktorlar için odalar, öğretmen ve öğrenci odaları bulunmaktadır. Bina çok düzenli ve Avrupa'da bir benzerinin dahi bulunmamaktadır. Otopsi salonunda üzeri camlı sandıklar içinde balmumundan insan heykelleri bulunmaktadır. Bu heykeller üzerinde çeşitli hastalıklar belirtilerek uygulama yapılmaktadır. Cenin, rahim, çocuk ve doğum gibi durumlar bütün ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Cenin doğuncaya kadar anne karnındaki geçirdiği evreleri cerrahlara daha iyi göstermek için beş günlük, beş haftalık diye ölü doğmuş ceninleri ve üç dört kollu olan kadavralar otopsi salonuna toplanarak keskin ve saf sitlerle dolu sürahi ve kâseler içerisinde sergilenmiştir."²⁰¹

Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin dikkatini çeken bir diğer nokta ise yetimhanelerdir. Yetimhane görevlileri Vahid Efendi'ye de beğeneceği bir çocuğu hibe edebileceklerini bildirmişlerdir. Vahid Efendi yetimhaneyi ziyaret edip 150 kadar çocuğa bakmıştır. Çocukların perişan bir halde olmasından dolayı odalarına bahşiş gönderip oradan ayrılmıştır. Seyyid Mehmed Vahid Efendi, piçhaneler başlığı altında buradaki uygulamaları şu şekilde belirtmiştir: "Polonya piçhaneleri siyah elbiseli, dünyadan el etek çekmiş kadınlar tarafından yönetilirdi. Kilise içerisinde özel bölümlere ayrılmış odalardan oluşur. Eğitim, sütanne ve hocaların ücretini devlet veya halk öderdi. Burada eğitilen çocuklardan işe yarayanları beslemelik olarak verilirdi. Piçhanelerin girişinde dönme dolaplar vardır. Piçler gece buraya

---

²⁰⁰ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 72.

²⁰¹ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 22.

bırakılırdı. Görevliler de oradan alıp deftere kaydını yaptıktan sonra çocuğu sütanneye teslim ederdi.”²⁰²

Tarih boyunca İran ve Osmanlı arasında sürekli bir mücadele hâkim olmuştur. Bu durum Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin de üzerinde etkili olmuş olacak ki İran elçisini gördüğü her ortamda onu yermeye çalışmıştır ve sefaretnamesinde bundan büyük haz aldığını hissettirmiştir. Ayrıca Vahid Efendi kendisine verilen hediyeleri belirtirken İran elçisine günlük on iki Macar altını verildiğini, kendisine ise sadece kırk bin kuruş verildiğini belirterek bir haksızlık olduğunu belirtmiştir. Vahid Efendi, İran elçisi ile ilgili bölümleri şu şekilde aktarmıştır: *“Fransız İmparatoru ile görüşmek için Viyana 'ya gelen İran elçisine Fransız elçisi General Anderyos özel bir davet vermişti. Ertesi gün de Osmanlı heyeti için verilecek yemeğin malzemelerini Fransız elçisi vermiş ve Türk aşçıları da yemeği yaptı. Yemek sırasında İran elçisi helvayı çok beğendiğini ifade etti. Ben de “hay hay bizim gaziler helvamız meşhurdur.” diyerek alaylı sözlerle diğer helva tabağını da uzattım Elçi de mahcup bir şekilde teşekkür edip önüne eğildi. Bu duruma orada bulunan herkes güldü.”²⁰³*

---

²⁰² Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 60.

²⁰³ Seyyid Mehmed Vahid Efendi, *Fransa Sefaretnamesi*, s. 31.

SONUÇ

III. Selim döneminde başlatılan modernleşme hareketleri kapsamında pekçok Avrupa başkentlerinde daimi elçilikler açılmış ve buralara sefir de denilen elçilikler görevlendirilmiştir. III. Selim döneminde daimi elçilik açılan yerlerden biri de Prusya ve Fransa'dır. Ahmed Azmi Efendi H. 1205/M. 1790-91 yılında Prusya görevlendirilirken Seyyid Mehmed Vahid Efendi ise H. 1221/M. 1806-07 yılında Fransa'ya görevlendirilmiştir. Hem Ahmed Azmi Efendi hem de Seyyid Mehmed Vahid Efendi görev süreleri boyunca sadece buldukları devlet ile ilgili değil, diğer Avrupa Devletleri'nin gerek kendi aralarında gerekse Osmanlı Devleti ile ilgili ilişkileri konusunda da tuttıkları sefaretnamelerinde bilgiler aktarmışlardır.

Elçiler tarafından tutulan sefaretnamelerde dikkat çeken bir diğer nokta ise hem Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin hem de Ahmed Azmi Efendi'nin halk tarafından büyük ilgiyle karşılanmasıdır. Halk elçileri görmek için büyük bir ilgiyle sokaklara dökülmüştür. Bu durum bize Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasi bunalımlara rağmen Avrupa'da itibarının hala halk nezdinde devam ettiğini göstermektedir.

Sefaretnameler Osmanlı diplomasi tarihi açısından olduğu kadar yolculuk yapılan ülke tarihleri açısından önemlidir. Farklı kültürlerden oluşan insanların coğrafyasını, köy ve kent yaşantısını ayrıca insan ilişkilerini anlatmaları nedeniyle oldukça önem arz etmektedir. Bu kapsamda Ahmed Azmi Efendi ve Seyyid Mehmed Vahid Efendi'nin yolculuk izlenimleri benzerlikler ve farklılıklar içermektedir. Bu süreçte Ahmed Azmi Efendi geçtiği güzergâhı ve gördüğü şehirleri ayrıntıya girmeden kısa bilgilerle cümle içinde bahsederken Seyyid Mehmed Vahid Efendi ise gördüğü otopsi salonunu veya mobilyaları anlatırken bile ayrıntılı bir betimleme yapmıştır.

Gerek Ahmed Azmi Efendi gerekse Seyyid Mehmed Vahid Efendi sefaretnamelerinde Osmanlı Devleti'nin artık sadece cephede savaşmanın yeterli olmadığını cephede düşmanla savaşmanın yanında diplomasiye de önem verilmesi gerektiğini ortaya koymuşlardır. Belirtmiş olduğumuz tarihler arasındaki detaylı bir şekilde anlatmaya çalıştığımız Osmanlı- Prusya ve Osmanlı- Fransa ilişkilerinin, her üç devlet açısından da önem arz ettiği görülmektedir. Her ne kadar bu ilişkiler, bahsi geçen tarihlerde daima yoğun bir şekilde sürdürülememiş olsa da daha sonraki

süreçlerde artarak devam edecek olan ilişkilerin temellerinin atıldığı dönem olması bakımından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

1.1. Kitaplar

- AHMED AZMÎ EFENDÎ, Prusya Sefaretnamesi, Ebuzziya Matbaası, İstanbul 1303.
- AKŞİN, Sina, Kısa Türkiye Tarihi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2007.
- AKŞİN, Sina, Türkiye Tarihi, Cilt 3, Cem Yayınevi, İstanbul 2009.
- BABİNGER, Franz, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, Çev. Coşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.
- BERKES, Niyazi, Türkiye’de Çağdaşlaşma, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011.
- BEYDİLLİ, Kemal, 1790 Osmanlı-Prusya İttifakı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1984.
- BEYDİLLİ, Kemal, Büyük Friedrich ve Osmanlılar, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1985.
- BEYHAN, Mehmet Ali, Câbi Tarihi (Tarih-i Sultan Selîm-i Sâlis ve Mahmud-ı Sâni) B.D.T, İstanbul 1992.
- ÇADIRCI, Musa, Tanzimat Sürecinde Türkiye: Anadolu Kentleri, İmge Kitabevi, Ankara 2011.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2012.
- EREN, Ahmet Cevat, Selim III’ün Biyografisi, Nurgök Matbaası, İstanbul 1964.
- GÖLEN, Zafer, Tanzimat Döneminde Bosna Hersek, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2010.
- GÜNDÜZ, Tufan, Osmanlı Tarihi, Grafiker Yayınları, Ankara 2016.
- İNALCIK, Halil– SEYİTDANLIOĞLU, Mehmet, Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu, Türkiye İş Bankası Yayınları, 4. Basım, Ankara 2006.
- JORGA, Nicolae, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Cilt 5, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009.
- KARAL, Enver Ziya, Selim III’ün Hatt-ı Hümayunları: Nizam-ı Cedid (1789-1807) (Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998.
- LEE, Stephen, Avrupa Tarihinden Kesitler 1494-1789, çev. Ertürk Demirel, Dost Kitabevi, Ankara 2002.
- ÖZTUNA, Yılmaz, Osmanlı Devleti Tarihi, Cilt 1, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017.

QUATAERT, Donald Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922, (Çev. Ayşe Berktaý), İletişim Yayınları, İstanbul 2008.

SANDER, Oral, Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918'e) İmge Kitabevi, İstanbul 2012.

SERTOĞLU, Mithat, Mufassal Osmanlı Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

Seyyid Mehmed Vahid Efendi, Fransa Sefaretnamesi, Ebuzziya Matbaası, İstanbul 1304.

SOYSAL, İsmail, Fransız İhtilali ve Türk-Fransız Diplomasi Münasebetleri (1789-1802), TTK, Ankara 1999.

UÇAROL, Rifat, Siyasi Tarih (1789-2012), Der Yayınları, İstanbul 2013.

UNAT, Faik Reşit, Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri, TTK, Ankara 1987.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Osmanlı Devleti Tarihi, Cilt 6, TTK Yayınları, Ankara 1995.

VEİNSTEİN, Gilles, İlk Osmanlı Sefiri 28 Mehmet Çelebi'nin Fransa Anıları "Kâfirlerin Cenneti", çev. Murat Aykaç Erginöz, Ark Yayınları, İstanbul 2002.

ZİNKEİSEN, Johan Wilhelm, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Cilt V, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011.

1.2. Makaleler

AKTEPE, Münir, "Damad İbrahim Paşa-Nevşehirli", İslam Ansiklopedisi, Cilt 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 411-451.

AKYILMAZ, Gül, "III. Selim'in Dış Politika Anlayışı ve Diplomasi Reformu Çerçevesinde Batılılaşma Siyaseti", Türkler, Cilt 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 660-669.

ARIKAN, Zeki, "Yirmisekiz Çelebi Mehmed", İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s. 551-552.

BEYDİLLİ, Kemal, "Prusya", İslam Ansiklopedisi, Cilt 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 354-356.

BEYDİLLİ, Kemal, "Selim III", İslam Ansiklopedisi, Cilt 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 420-426.

BİLİM, Cahit Yalçın, "XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Sefaretnameleri", Osmanlı, Cilt 7, İz Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 205-247.

BOZKURT, Nebi, “Sefaretname (Elçi)”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 288-292.

CANATAR, Mehmet, “Kethuda”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 332-333.

ÇİÇEK, Kemal, “III. Selim”, Osmanlı 12 Hanedan, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014, s. 197-210.

DOĞAN, İsmail, “Münif Mehmed Paşa”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 9-12.

ERDEMİR, Halil, “Batılılaşma Sürecinde Fransa Etkisi”, Türkler, Cilt 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 638-641.

ERGÜN, Mustafa, “Rus Eğitiminde Batılılaşma Çabaları ve Reformlar”, Kurumsal Eğitim Bilim, Sayı 2 (1), Afyon 2009, s. 31-34.

EYRİCE, Semavi, “Baruthane”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 95-96.

GÜRSOY ALTUNIŞ, Belkıs, “Sefaretnameler”, Türkler, Cilt 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 582-590.

İPİRLİ, Mehmet, “Abdullah Efendi Tatarcık”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s. 99-100.

ÖZCAN, Azmi, “Fransa (Tarih)”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 178-180.

ÖZCAN, Besim, “Tatarcık Abdullah Efendi ve Islahatlarla İlgili Layihası”, Türk Kültür Dergisi, İstanbul 1987, s. 55-65.

SANAL, Haydar, “Batılılaşma (Musiki)”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 184-185.

SHAW, Stanford J., “Osmanlı İmparatorluğu’nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim Ve Sultan II. Mahmud Dönemleri”, Türkler, Cilt 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 609-630.

SÜSLÜ, Azmi, “Osmanlı-Fransız Diplomatik İlişkileri, 1789-1807”, Belleten, Cilt XLVII, Ankara 1946, s. 259-265.

TANSEL, Selahaddin, “Osmanlı Prusya Münasebetleri Hakkında”, Belleten, Cilt X, (XXXVIII), Ankara 1946, s. 135-145.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, “Selim III’ün Veliht İken Fransa Kralı Lui XVI. İle Muhabereleleri”, Belleten, Sayı 5/6, Ankara 1939, s. 192-210.

YALÇINKAYA, Mehmet Alaaddin, “Ahmed Azmi Efendi”, Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, Cilt 1, İz Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 109-125.

YALÇINKAYA, Mehmet Alaaddin, “III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası”, Türkler, Cilt 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 629-657.

YALÇINKAYA, Mehmet Alaaddin, “XVIII. Yüzyıl: Islahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)”, Türkler, Cilt 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 506-535.

YETİŞGİN, Mehmet, “Yakınçağ Osmanlı Tarihi”, Osmanlı Tarihi Araştırmaları, Cilt 1, Kesit Yayınları, (Editör: Ahmet Oğuz), İstanbul 2018.

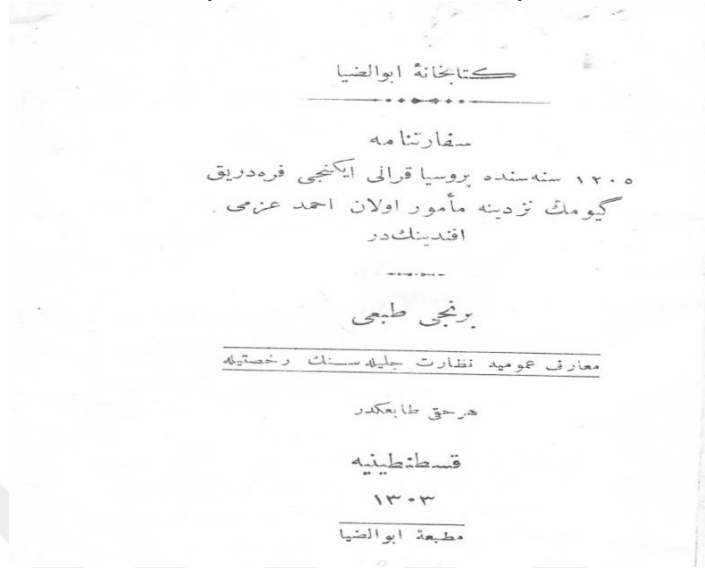
1.3. Gazeteler

Erdem, Talleyrand: Avrupa'nın En İyi Diplomatu, *Gazete Bilkent*, Ankara 15 Mart 2014.

EKLER

Belge-1: Ahmed Azmi Efendi Tarafından Yazılan H. 1205/M. 1790-91 Tarihli Prusya Sefaretnamesi Örnek Sayfası.

Belge-2: Seyyid Mehmed Vahid Efendi Tarafından Yazılan H.1221/M.1806-07 Tarihli Fransa Sefaretnamesi Örnek Sayfası.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı-Soyadı: Cansu ACAR

Uyruğu: T.C

Doğum Yeri ve Tarihi: 29.06.1991 / IĞDIR

Tel : 0538 026 40 76

E-posta : cansu_76_61@hotmail.com

Yazışma Adresi: 14 KASIM MAH. 734. SK.

NO: 5 İÇ KAPI NO:3 MERKEZ /IĞDIR

Eğitim

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lise	İMKB Anadolu Lisesi	2009
Lisans	Karadeniz Teknik Üniversitesi	2014
Yüksek Lisans	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	2019

İş Deneyimleri

Yıl	Kurum	Görev
2019	Milli Eğitim Bakanlığı	Tarih Öğretmeni

Yabancı Dil: İngilizce